

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE
CATEDRA DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI**

DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ A PREȘCOLARILOR

Suport de curs pentru studenții ciclului II-studii superioare de masterat
Specialitatea – Managementul educației timpurii

Titular de curs:
conferențiar universitar, doctor
Nina SACALIUC

BĂLȚI, 2019

Discutat și aprobat la ședința Catedrei de Științe ale educației

Procesul-verbal nr. ____ din _____

Șef catedră _____ conf. univ., dr., **Tatiana ȘOVA**

Discutat și aprobat la ședința Consiliului Facultății de Științe ale Educației, Psihologie și Arte

Procesul-verbal nr. ____ din _____

Decanul Facultății de Științe ale Educației, Psihologie și Arte

_____ conf. univ., dr., **Lora CIOBANU**

CUPRINS

CAPITOLUL 1. EDUCAȚIA SOCIO-EMOȚIONALĂ LA VÂRSTA PREȘCOLARĂ, ISTORIC ȘI PERSPECTIVE	5
1.1 Conceptul de educație socială și emoțională în contextul actual	5
1.2. Importanța educației socio-emoționale la vârsta preșcolară	12
1.3. Principiile și obiectivele educației socio-emoționale	13
1.4. Conținutul educației socio-emoționale – parte integrantă a conținutului învățământului preșcolar	14
1.5. Formarea și dezvoltarea comportamentelor și abilităților socio-emoționale la preșcolari	14
1.6. Modalități de realizare a educației socio-emoționale în practica didactică din grădiniță	16
CAPITOLUL 2. EDUCAȚIA SOCIO-EMOȚIONALĂ – PARTE COMPONENTĂ A PROCESULUI EDUCAȚIONAL DIN GRĂDINIȚĂ	17
2.1. Caracteristici ale dezvoltării socio-emoționale la vârsta preșcolară	17
2.2. Formarea și dezvoltarea comportamentelor și abilităților emoționale ale preșcolarilor	19
2.3. Factori de risc în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari	30
CAPITOLUL 3. MODALITĂȚI DE REALIZARE A EDUCAȚIEI SOCIO-EMOȚIONALE ÎN DIFERITE ETAPE DE VÂRSTĂ	36
3.1. Specificul dezvoltării socio-emoționale a copiilor la diferite etape de vârstă (de la 1 an la 3 ani; 3-5 ani; 6-7 ani)	36
3.2. Activități pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor la diferite etape de vârstă	39
3.3. Implicații ale evaluării dezvoltării socio-emoționale asupra procesului educațional	40
CAPITOLUL 4. EDUCAȚIA SOCIO-EMOȚIONALĂ A COPIILOR ÎN CONDIȚIILE ACTIVITĂȚII PRACTICE	41
4.1. Activitatea practică la vârsta timpurie. Dezvoltarea emoțiilor în procesul activității	41
4.2. Atitudinea afectivă a copilului față de alt copil în diverse condiții: în condițiile opțiunii morale libere; în procesul îndeplinirii unei sarcini individuale; în procesul îndeplinirii în perechi a sarcinii	44
4.3. Activitatea în comun a copiilor și particularitățile relațiilor reciproce dintre ei	47

CAPITOLUL 5. ORIENTAREA ACTIVITĂȚII PREȘCOLARILOR ȘI DIRIJAREA EI ÎN VEDEREA CULTURII SENSIBILITĂȚII LOR SUFLETEȘTI	49
5.1. Orientarea socială a copilului către sămașii săi	49
5.2. Rezolvarea de către preșcolari a problemelor cu semnificație social-morală	50
5.3. Participarea copiilor în viața sămașilor	51
5.4. Rolul familiei în educarea sensibilității sufletești a copilului	52
CAPITOLUL 6. INFLUENȚA LITERATURII ARTISTICE ȘI A JOCULUI ÎN DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ A COPIILOR	55
6.1. Poveștile, basmele și influența lor la dezvoltarea emoțională a preșcolarilor	55
6.2. Rolul jocurilor în dezvoltarea socio-emoțională a copiilor	58
6.3. Jocurile dramatizări și influența lor asupra dezvoltării socio-emoționale a preșcolarilor	65
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	68
ANEXE	70

CAPITOLUL I

EDUCAȚIA SOCIO-EMOȚIONALĂ LA VÂRSTA PREȘCOLARĂ, ISTORIC ȘI PERSPECTIVE

Conținutul unității de curs:

- 1.1. Conceptul de educație socială și emoțională în contextul actual
- 1.2. Importanța educației socio-emoționale la vârsta preșcolară
- 1.3. Principiile și obiectivele educației socio-emoționale
- 1.4. Conținutul educației socio-emoționale – parte integrantă a conținutului învățământului preșcolar
- 1.5. Formarea și dezvoltarea comportamentelor și abilităților socio-emoționale la preșcolari
- 1.6. Modalități de realizare a educației socio-emoționale în practica didactică din grădiniță

Scopul unității de curs:

- Analiza și interpretarea conceptelor de educație socio-emoțională în contextul lumii contemporane.
- Identificarea principiilor și obiectivelor educației sociale și emoționale.

Obiectivele operaționale:

- Definirea completă și corectă a conceptelor de educație socială și emoțională;
- Analiza succintă a principiilor și obiectivelor educației sociale și emoționale;
- Determinarea conținutului educației socio-emoționale la vârsta timpurie.

Sarcini de lucru:

1. Argumentați prin exemple concrete influența educației socio-emoționale asupra copilului.
2. Pregătiți referate cu referire la tendințele și perspectivele în domeniul educației socio-emoționale în Republica Moldova.
3. Analizați și interpretați conținutul educației socio-emoționale la vârsta timpurie.

1.1. Conceptul de educație socială și emoțională în contextul actual

Etimologic, cuvântul „educație” provine din latinescul *educō, educere*, termen care în limbajul uzual are două semnificații deopotrivă. În primul rând, el desemnează acțiunea de „a scoate din”, „a ridica”, „a înălța”, de unde semnificația actului educațional ca modificare, transformare, susținere a trecerii de la o stare (primară, ereditară sau dobândită pe parcurs) la alta, nou-formată, în lanțul dezvoltării; imprimarea unei direcții de acțiune dinspre interior în vederea armonizării conduitei individuale cu normele sociale, ale comunității. În planul al doilea, același termen indică acțiunea de „a crește”, „a îngriji”, „a hrăni” (plante, animale, oameni), iar

de aici educația a fost înțeleasă ca activitate de creare a condițiilor necesare creșterii (fizice, biologice), dar și îngrijirii, dezvoltării psihice, morale și spirituale.

***Educația** este un ansamblu de măsuri aplicate în mod sistematic în vederea formării și dezvoltării însușirilor intelectuale, morale sau fizice ale copiilor și ale tineretului sau ale oamenilor, ale societății etc.*

Într-o accepțiune generală, **educația** este procesul (acțiunea) prin care se realizează formarea și dezvoltarea personalității umane .

Emoția (în franceză *émotion*, italiană *emozione*, engleză *emotion*) este definită ca o reacție afectivă de intensitate mijlocie și de durată relativ scurtă, însoțită adesea de modificări în activitățile organismului, oglindind atitudinea individului față de realitate . Emoția poate fi clasificată ca un sistem de apărare, întrucât psihologic, emoția afectează atenția, capacitatea și viteza de reacție a individului, dar și comportamentul general. Fiziologic vorbind, emoțiile controlează răspunsurile la anumite situații, incluzând expresia facială, tonul vocal, dar și sistemul endocrin, pentru a pregăti organismul pentru anumite urmări.

În mod firesc emoțiile se divizează în pozitive, negative și neutral-sentimentale. Dacă un anumit tip de emoții se repetă permanent, el se transformă în sentimente.

Emoțiile pozitive: bucuria, simpatia, încântarea, recunoștința, atașamentul, stima, încrederea, mândria, entuziasmul, siguranța etc.

Emoții negative: tristețea, furia, frica, necazul, deznădejdea, disperarea, regretul, invidia, mâhnirea, dezamăgirea, vinovăția, plictiseala, supărarea, indignarea.

Emoții neutral-sentimentale: mirarea, curiozitatea, indiferența, neliniștea, îngândurarea, simțul răspunderii.

Sarcina dezvoltării armonioase a copiilor la vârsta preșcolară constă nu numai în atingerea de către el a unui anumit nivel de cunoștințe, priceperi și deprinderi; însușirea unor metode și procedee eficiente de cunoaștere variată a realității, dar și în dezvoltarea la un nivel avansat a vieții lor afective, a capacității de orientare socială, de situare pe o poziție morală justă, ceea ce nu are doar o însemnatate îngust pedagogică, ci și una profund socială.

După cum remarcă și E. Zidu, personalitatea omului este caracterizată nu numai de ideile ce aparțin, de activitatea și faptele savârșite, cât și de emoțiile, sentimentele, pe care le trăiește. Emoțiile constituite stări și procese psihice din cele mai vechi. Viața fără emoții ar fi fost la fel de imposibilă ca și fără senzații. Emoțiile sunt o clasă deosebită a stărilor psihologice subiective ce reflectă sub formă de trăsături nemijlocite ceea ce e plăcut sau neplăcut, procesul și rezultatele activității practice orientate la satisfacerea trebuințelor actuale. Oricare manifestări ale activismului sunt însoțite de trăiri emoționale, deoarece totul ce face omul servește în ultima instanță scopului de a-și satisface variatele lui trebuințe.

Emoțiile, după A. Leontiev, îndeplinesc rolul de semnale interioare.

Ele sunt interioare, deoarece nu conțin o informație despre obiectele exterioare, despre legăturile și coraportul lor, despre acele situații obiective în care decurge activitatea subiectului. Sfera proceselor afective include diferite tipuri de activități interioare, reglatoare ce se deosebesc una de alta după condiții, factori ce le provoacă, și după funcția lor.

Sentimentele constituie o reflectare psihică a atitudinii omului față de obiectele care au o anumită semnificație în procesul satisfacerii trebuințelor sale.

Emoție, însă, poate fi numită doar forma concretă a desfășurării procesului psihic de trăire a sentimentelor. Nu poate fi numită emoție, de exemplu, sentimentul patriotismului, responsabilității pentru sarcina încredințată ori sentimentul dragostei de mamă, chiar dacă aceste sentimente se manifestă în viața psihică a omului ca un lanț de stări emoționale, ce se deosebesc prin forță, durată, complexitate și chiar conținutul lor.

Oamenii diferă în exprimarea sentimentelor, în special, atunci când trăiesc emoții puternice: la unii se pune în mișcare și față și capul și corpul, la alții apare o grimasă ușoară sau un gest abia observat. Capacitatea de a descifra starea cuiva, unii o determină după o mică schimbare în mers, voce, iar alții au nevoie de tot "repertoriul" aceluia cuiva ca să înțeleagă ce se petrece în sufletul lui.

Ch. Darwin remarca că emoțiile au apărut în procesul evoluției ca mijloc cu ajutorul căruia ființele vii stabilesc valoarea unor sau altor condiții pentru satisfacerea trebuințelor ce le sunt actuale.

În acest context se impun cu desăvârșire și cercetările lui J. Piaget și H. Wallon.

J. Piaget, vorbind despre dezvoltarea sferei afective, face o corelație între sfera emoțională și cognitivă, susținând ideea că ele parcurg o cale progresivă de dezvoltare pe parcursul vârstei copilăriei, completându-se reciproc.

L. Vigotski menționează că anume "unitatea între afect și intelect" asigură desfășurarea plenară a diferitelor forme de activități, care presupune dezvoltarea pe parcursul copilăriei a fiecărui proces în parte, și totodată, formarea unor noi mecanisme de corelare.

S. Rubinstein înaintează teza că emoțiile exprimă starea subiectului și atitudinea lui față de obiect: ele au caracter pozitiv sau negativ.

Emoțiile, dezvoltându-se pe parcursul activităților, au rolul de orientare și reglare a acestor activități.

Evenimentul emoțional poate genera formarea unor noi atitudini emoționale față de diferite circumstanțe, obiect al dragostei - urii, tot ce e cunoscut de către subiect, ca o cauză a satisfacției-însatisfacției.

Emoțiile sunt formațiuni ale personalității. Ele îi caracterizează pe indivizi din punct de vedere social-psihologic, relevând importanța procesului emoțional pentru personalitate.

Emoțiile sunt o reflectare a proceselor ce au loc în organismul individului, adică se reduc la percepții organice, la reacții somatice și vegetative, care automat se manifestă sub influența iritanților afectogeni.

În realitate, însă, pe parcursul copilăriei, emoțiile parcurg o cale progresivă de dezvoltare, acumulând un conținut mai bogat și forme mai complicate de manifestare sub influența condițiilor sociale de viață și de educație.

Deci, există diferite opinii referitoare la geneză și dezvoltarea emoțiilor, cert este faptul, că emoțiile au un rol deosebit la formarea deprinderilor comportamentale și sistemului motivațional, fiind o condiție indispensabilă în formarea personalității.

Despre rolul emoțiilor în dirijarea și orientarea conduitei copilului, în investigațiile psihologului J. Piaget se menționează că “în timpul copilăriei dirijarea emoțională și cea cognitivă a comportamentului parcurg calea progresivă de dezvoltare coordonându-se și completându-se reciproc”.

Deci, începând cu primii săi ani de viață, educația afectivă a copilului constituie o sarcină pedagogică foarte importantă, într-un anumit sens mai însemnată chiar și decât educația lui intelectuală, căci gradul însușirii de către copil a noilor cunoștințe și priceperi, precum și scopurile concrete, pentru care le va folosi ulterior, depind în mare măsură de caracterul atitudinii copilului față de oameni și față de mediul înconjurător.

Însă, elaborarea metodelor de educație eficientă afectivă, științific fundamentate, este un lucru foarte anevoios, cu mult mai complicat decât elaborarea metodelor de instruire a copilului în vederea însușirii de către el a cunoștințelor sau a anumitor deprinderi.

Lucrările psihologilor cuprind indicații generale asupra fenomenului precum că formarea sentimentelor altruiste are loc la copii în procesul însușirii de către ei a valorilor sociale existente, a cerințelor, normelor și idealurilor sociale, care în anumite condiții devin zestrea sufletească a copilului, conținutul motivației comportării lui. Datorită acestei asimilări, copilul își formează o scară de valori-etalon, cu care compară fenomenele observate în practica vieții, apreciindu-le emoțional drept atrăgătoare sau respingătoare, bune sau rele, frumoase sau urâte.

Pentru a obține că preșcolarul nu numai să înțeleagă însemnatatea obiectivă a normelor și cerințelor sociale, dar și să-i formeze o atitudine afectivă corespunzătoare față de acestea, ele, devenind un criteriu de apreciere a faptelor proprii și a celor din jur, nu sunt suficiente explicațiile și orientările date de educator și de alți adulți. Aceste explicații și orientări trebuie să se sprijine pe experiența practică a copilului însuși, pe experiența activității lui. Totodată, rolul hotărâtor îi revine aici antrenării preșcolarului într-o activitate plină de conținut pe care ar

executa-o în comun cu alți copii și adulți. Această activitate l-ar ajuta să trăiască efectiv necesitatea respectării anumitor norme și reguli în vederea realizării unor obiective importante și interesante.

Trăirile afective ale copilului încep să fie provocate nu numai de ceva plăcut sau neplăcut, dar și de ceea ce e bun sau rău, de ceea ce corespunde sau nu cerințelor stabilite de adulții din jur.

Copilul de vârstă preșcolară are o experiență afectivă destul de bogată, El reacționează, de obicei, destul de viu la evenimentele vesele sau triste, este influențat ușor de stările emoționale, de dispoziția persoanelor din anturajul său. Emoțiile sale se manifestă spontan, fiind însoțite de participarea deosebit de activă a mimicii, limbajului, gesturilor.

Stabilirea unor relații afective cu adulții are o mare importanță pentru copilul mic. Adulții care reușesc să câștige simpatia preșcolarului, obțin ușor de la el îndeplinirea diferitor sarcini, respectarea normelor de conduită morală.

O influență puternică asupra stării sufletești a preșcolarului o au și aprecierile date de adult faptelor copilului. La majoritatea copiilor aprecierile pozitive stimulează activitatea sistemului nervos, fac să crească eficiența activităților în care sunt antrenați. Aprecierile negative, însă, mai ales atunci când sunt repetate, acționează deprimant asupra copiilor, le reduc activitatea fizică și intelectuală.

Pentru a înțelege just emoțiile copilului, trebuie să stabilim sigur cauzele care i le-au provocat. Acestea din urmă i-au naștere în procesul activității conștiente a copilului, datorită căreia el începe nu numai să înțeleagă, dar și să trăiască pe nou realitatea înconjurătoare.

În activitatea de educație este foarte important să asigurăm unitatea acestor două momente esențiale – îmbinarea înțelegerii profunde de către copil a unor sau altor fapte din lumea înconjurătoare cu atitudinea sa corectă față de ele.

După cum am mai menționat, despre importanța dezvoltării emoțiilor și sentimentelor au vorbit mulți gânditori și pedagogi proeminenți: K. Osinski, A. Gorki, A. Makarenko etc.

A. Vinogradova și V. Neceeva menționează că pentru formarea sentimentelor copiilor, pentru dezvoltarea lui normală, o importanță deosebită o are educarea atitudinii emoționale pozitive față de tot ce-l înconjoară. Starea emoțională pozitivă constituie bază atitudinii binevoitoare față de oameni, a pregătirii către comunicare. Stările emoționale negative pot apărea din motivul înrăirii, invidiei, geloziei, fricii, îndepărtării de prieteni, de oamenii dragi .

Importanța și metodica dezvoltării emoțiilor și sentimentelor în diverse feluri de activități a preșcolarilor sunt dezvaluite în lucrările pedagogilor R. Burre, G. Godina, S-Kozlova, A. Coșeleva, Strelkova, A. Suslova, A. Satova etc.

Pentru dirijarea cu succes a educației emoțiilor și sentimentelor pozitive e necesară cunoașterea bazelor teoretice, rolul lor în formarea personalității preșcolarului. Psihologii disting astfel de funcții a emoțiilor și sentimentelor că susținerea și reglarea activității în conformitate cu acea trebuință spre realizarea căreia este orientată.

Așadar, dacă la începutul jocului, emoțiile conducătorului îndeplinesc rolul de stimulent al copiilor spre acceptarea sarcinii jocului, pe parcurs ele mai au și o funcție de reglare a sentimentelor copiilor în joc: el (educatorul) orientează jocul prin replici, întrebări, susținerea inițiativei copiilor. Copiii, însă, manifestând activ emoțiile proprii, se îndeamnă unul pe altul spre realizarea acțiunilor de joc, stabilesc relații reciproce.

În contextul celor expuse mai sus, menționăm citatul lui V. Suhomlinski care susținea că ”starea emoțională are o mare putere de influență asupra creierului... mii de factori mă conving că perceperea vieții fericite, sentimentul superiorității asupra obiectelor și fenomenelor, încrederea în forțele proprii, stimulează izvorul gândirii, memoriei, priceperii, chibzuinței”.

Educația socială constituie un ansamblu de acțiuni/demersuri proiectate și desfășurate pe baza unor principii coroborate cu totalitatea influențelor exercitate de societate, care au ca scop realizarea integrării sociale a copiilor și tinerilor, având ca finalități formarea competențelor de viață.

În nenumărate studii se prezintă legătura indestructibilă între educația socială și cea emoțională, între dezvoltarea socială și cea emoțională a copilului. Cel mai adesea la baza unui comportament social se află o emoție, la baza unui comportament dezirabil se află o emoție pozitivă, cât timp o emoție negativă poate provoca comportamente nedorite, precum agresivitatea sau chiar violența.

Sintetizând cele prezentate mai sus, și evidențiind faptul că există o relație de interdependență între dezvoltarea socială și emoțională, pledăm pentru sintagma **educație socio-emoțională**.

Educația socio-emoțională cuprinde totalitatea activităților de învățare (conceptul de învățare este înțeles, evident, în sens larg) care conduc la dobândirea experienței individuale de comportare socială și emoțională, la formarea competențelor emoționale și sociale ale individului. Ne referim aici la dobândirea abilităților emoționale (de a înțelege, a exprima și a-și regla emoțiile) și a celor sociale, precum cele de inițierea și menținerea unei relații și integrarea într-un grup (social, profesional, comunitar etc.).

Reperete Fundamentale în Învățarea și Dezvoltarea Timpurie a copilului de la naștere la 7 ani reprezintă un document important de politică educațională, care oferă puncte de referință adulților care interacționează cu copilul în acest interval de vârstă (cadru didactic, părinte/susținător legal) în vederea sprijinirii creșterii și dezvoltării normale și depline a acestuia.

Documentul este structurat pe domenii de dezvoltare, respectiv (Reperete Fundamentale în Învățarea și Dezvoltarea Timpurie a copilului de la naștere la 7 ani, pag. 13).

- Dezvoltarea fizică, sănătatea și igiena personală,
- Dezvoltarea socio-emoțională,
- Capacități și atitudini în învățare,
- Dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele citirii-scrierii,
- Dezvoltarea cognitivă și cunoașterea lumii.

*Curriculumul pentru învățământul preșcolar promovează **conceptul de dezvoltare globală** a copilului, considerat a fi central în perioada copilăriei timpurii. Perspectiva dezvoltării globale a copilului accentuează importanța domeniilor de dezvoltare a copilului conturate în *Reperete fundamentale privind învățarea și dezvoltarea timpurie a copilului între naștere și 7 ani* ilustrând, totodată, și legăturile acestora cu conținutul domeniilor experiențiale din structura curriculumului. Pentru prima dată putem vorbi despre **DOMENIUL Dezvoltarea socio-emoțională cu dimensiunile lui**.*

Dezvoltare socială: dezvoltarea abilităților de interacțiune cu adulții, dezvoltarea abilităților de interacțiune cu copiii de vârstă apropiată, acceptarea și respectarea diversității, dezvoltarea comportamentelor prosociale.

Dezvoltare emoțională: dezvoltarea conceptului de sine, dezvoltarea controlului emoțional, dezvoltarea expresivității emoționale.

În ceea ce privește dezvoltarea socio-emoțională putem spune că aceasta vizează debutul vieții sociale a copilului, capacitatea lui de a stabili și menține interacțiuni cu adulții și copiii. În plus, interacțiunile sociale mediază modul în care copiii se privesc pe ei înșiși și lumea din jurul lor.

Pentru a asigura dezvoltarea socio-emoțională a copiilor, este necesar ca toate demersurile instructiv-educative să se focalizeze pe:

- formarea și dezvoltarea la copii a abilităților de interacțiune cu adulții, cu copiii de vârste apropiate;
- acceptarea și respectarea diversității;
- formarea comportamentelor prosociale;
- recunoașterea, exprimarea și autocontrolul emoțiilor, a expresivității emoționale;
- dezvoltarea conceptului de sine.

1.2. Importanța educației socio-emoționale la vârsta preșcolară

De-a lungul timpului oamenii de știință au observat că principalul predictor care asigură adaptarea la viața adultă nu sunt notele școlare sau un potențial cognitiv ridicat ci abilitatea

copiilor de a stabili relații cu cei din jur. Aceste observații contravin credinței majorității că un copil „deștept” va reuși în viață.

Prietenii sunt resurse emoționale pentru petrecerea într-un mod plăcut a timpului liber. Cercetătorii arată că perioada de timp în care o persoană râde, zâmbește, vorbește cu cei din jur este mult mai mare între prieteni decât între persoane care se cunosc mai puțin. În aceste momente de relaxare se descarcă în organism anumite substanțe chimice „endorfine”, care întăresc sistemul imunitar. De asemenea, prietenii reprezintă o resursă tampon față de efectele negative a unor evenimente precum conflicte în familie, divort, probleme școlare.

În aceste situații, copiii se distanțează puțin de familie și apelează la prieteni pentru a obține suportul emoțional necesar. Astfel, ei sunt o resursă de învățare în situații pe care un copil nu știe cum să le rezolve. Copiii pot imita comportamentul prietenului atunci când el nu știe ce să facă sau pot cere în mod direct ajutorul (ex. Cum să construiesc castelul?). Studiile arată că schimbul de informații și deprinderi se face mult mai eficient între prieteni decât între copiii care nu se cunosc, deoarece au mult mai multă încredere unul în celalalt și se simt mai puțin vulnerabili atunci când își exprimă dificultățile într-un domeniu.

Deoarece abilitățile emoționale și sociale au un rol atât de important în viața noastră, părinții și celelalte persoane implicate în educarea copiilor trebuie să fie informați despre problematica diferențelor de gen și despre necesitatea valorificării sau compensării acestor diferențe în perioada preșcolară, perioadă care este optimă din punctul de vedere al achizițiilor socio-emoționale. Părinții și educatorii, prin activitățile pe care le desfășoară, pot sprijini și oferi copiilor oportunități care să ajute dezvoltarea abilităților socio-emoționale în mod adecvat, fără ca ea să fie limitată de stereotipurile de gen.

Vârsta preșcolară constituie o perioadă destul de lungă în care se produc însemnate schimbări în viața afectivă a copilului. Emoțiile și sentimentele preșcolarului însoțesc toate manifestările lui, fie că este vorba de jocuri, de cântece, de activități educative, fie de îndeplinirea sarcinilor primite de la adulți. Ele ocupă un loc important în viața copilului și exercită o puternică influență asupra conduitei lui. Emoția este o trăire a unei persoane față de un eveniment important pentru aceasta.

Pentru a favoriza o bună adaptare socială și menținerea unei bune sănătăți mentale, copiii trebuie să învețe să recunoască ce simt pentru a putea vorbi despre emoția pe care o au, trebuie să învețe cum să facă deosebire între sentimentele interne și exprimarea externă și nu în ultimul rând să învețe să identifice emoția unei persoane din expresia ei exterioară pentru a putea, în felul acesta, să răspundă corespunzător.

Dezvoltarea emoțională și socială a copilului sunt aspecte esențiale în evoluția sa și în special în procesualitatea învățării, de aceea atât educatorii, cât și părinții trebuie să acorde o importanță deosebită și acestui segment de educație.

Îmbrățișăm de asemenea ideea că promovarea educației emoționale și sociale trebuie să vizeze orice vârstă, urmând principiul învățării permanente, pe tot parcursul vieții, întrucât niciodată nu e prea târziu să devenim conștienți de propriile emoții și sentimente (devenind capabili de autocontrol), precum și de cele ale celor din jur.

1.3. Principiile și obiectivele educației socio-emoționale

Analiza studiilor din literatura de specialitate privind educația socială, morală, civică, afectivă, cetățenească, pentru democrație, educația pentru dezvoltare durabilă, ne-a permis formalizarea următoarelor principii și obiective specifice educației socio-emoționale.

Principiile educației socio-emoționale:

1. Principiul valorificării și valorizării resurselor pozitive ale educabilului în vederea înlăturării aspectelor negative;
2. Principiul individualizării educației socio-emoționale în funcție de structura personalității fiecărui copil și de particularitățile de vârstă, context educațional și domeniu socioprofesional;
3. Principiul interdisciplinarității și al învățării integrate;
4. Principiul corelării între nevoile de educație la nivelul grupului și cel al ofertei educaționale a profesorului;
5. Principiul asigurării calității în educație.

Obiectivele educației socio-emoționale:

1. Recunoașterea, acceptarea și autoreglarea emoțională ca fundament al formării unei abilități sociale;
2. Creșterea capacității de adaptare la cerințele grădiniței și ale societății;
3. Dezvoltarea unor abilități intra- și interpersonale care să faciliteze reușita în viață;
4. Dobândirea capacității de aplicare a unor strategii adecvate în situații critice și/sau stresante;
5. Creșterea sănătății mentale și reducerea riscului apariției devianțelor comportamentale.

1.4. Conținutul educației socio-emoționale – parte integrantă a conținutului învățământului preșcolar

Educația socio-emoțională are un conținut preponderent social, determinat în mod special de raportarea fiecăruia dintre noi la sine și la societate. Prezentăm mai jos câteva caracteristici ale conținuturilor educației socio-emoționale:

- La nivel macrostructural depinde și derivă din finalitățile educației: ideal educațional, scopuri și obiective educaționale, regăsindu-se în planurile de învățământ, programe școlare etc.;
- La nivel microstructural se regăsește în conținuturile învățării, obiectivele de referință, operaționale, competențe generale și specifice;
- Se află în interrelație și interdependență cu celelalte componente structurale ale curriculumului educațional ceea ce ne permite să spunem (conform lui M. Ionescu, 2007) că poate fi o componentă a curriculum-ului educațional;
- Depinde de nivelul de dezvoltare socială al unei țări, etc.;
- Include acțiuni educative formale, nonformale și informale, fiind astfel parte a conținuturilor generale ale educației;
- Cuprinde valori autentice și sociale unui tip de cultură;
- Se dezvoltă funcție de dinamica societății și de progresul științelor, în special al științelor educației;
- Rezultatele obținute în cadrul educației socio-emoționale nu corespund în totalitate cu rezultatele obținute în procesul de educație, dar au influență asupra rezultatelor academice;
- Are influență majoră asupra formării și modelării personalității copilului.

1.5. Formarea și dezvoltarea comportamentelor și abilităților socio-emoționale la preșcolari

Abilitățile emoționale

Dezvoltarea abilităților emoționale ale copiilor este importantă pentru că ajută la formarea și menținerea relațiilor cu ceilalți, pentru că ajută copiii să se adapteze la grădiniță și la școală, pentru că previne apariția problemelor emoționale și de comportament, în copilăria timpurie și în cea mijlocie.

Prezentăm mai jos care sunt competențele emoționale specifice și comportamentele pe care copiii preșcolari le dezvoltă la această vârstă, comportamente care prezintă relevanță specială în contextul cercetării noastre.

Tabelul 1. Competențe emoționale dezvoltate în perioada preșcolară

Nr. crt.	Competența emoțională specifică	Exemple de comportamente
1.	Recunoașterea emoțiilor	<ul style="list-style-type: none"> - identifică propriile emoții în diverse situații; - identifică emoțiile altor persoane în diverse situații; - identifică emoțiile asociate unui context specific; - identifică emoțiile pe baza componentei nonverbale: expresia facială și postura.
2.	Exprimarea emoțiilor	<ul style="list-style-type: none"> - transmit verbal și nonverbal mesajele afective; - numesc situații în care apar diferențe între starea emoțională; - exprimă empatie față de alte persoane; - exprimă emoții complexe precum rușine, vinovăție, mândrie; - țin cont de particularitățile fiecărei persoane în cadrul interacțiunilor sociale.
3	Înțelegerea emoțiilor	<ul style="list-style-type: none"> - identifică cauza emoțiilor; - numesc consecințele emoțiilor într-o anumită situație.
4	Reglarea/autoreglarea emoțiilor	<ul style="list-style-type: none"> - folosesc strategii de reglare/autoreglare emoțională.

Multe dintre problemele de comportament se datorează unei emoționalități negative și lipsei de reglare emoțională. Ca urmare, putem afirma că reglarea emoțională este asociată cu o competență socială sporită, operaționalizată astfel: comportament adecvat din punct de vedere social, popularitate, comportament prosocial și puține probleme de comportament sau comportament agresiv.

Există trei tipuri de strategii de reglare/autoreglare emoțională care pot fi utilizate în grădiniță: strategiile de rezolvare a problemelor, strategii emoționale, strategii cognitive.

Abilitățile sociale. Studiile indică faptul că acei copii care au dezvoltate abilitățile sociale se vor adapta mai bine la mediul școlar, vor avea rezultate mai bune. Pentru copiii cu abilități sociale slab dezvoltate există o probabilitate mai mare de a fi respinși de ceilalți și de a dezvolta probleme de comportament; astfel, copiii care sunt izolați de grup au un risc crescut pentru abandon școlar, delicvență juvenilă, probleme emoționale – anxietate, depresie.

Competențele sociale de bază descrise în literatura de specialitate sunt: inițierea și menținerea unei relații și integrarea într-un grup.

În cele ce urmează vom realiza o descriere amănunțită a fiecărei abilități împreună cu sugestii de dezvoltare a acestora.

Tabelul 2. Competențe sociale dezvoltate în perioada preșcolară

Nr. crt.	Competența socială specifică	Exemple de comportamente
1.	Complianța la reguli	<ul style="list-style-type: none"> - respectă instrucțiunile, fără să i se spună; - face liniște când i se cere; - răspunde adecvat la solicitările adultului; - strânge jucăriile la finalul jocului, fără să i se spună; - acceptă cu ușurință schimbarea regulilor de joc; - respectă regulile aferente unei situații sociale.
2.	Inițierea și menținerea unei relații (relaționarea socială)	<ul style="list-style-type: none"> - inițiază și menține o interacțiune cu un alt copil; - ascultă activ; - împarte obiecte și împărtășește experiențe; - oferă și primește complimente; - invită alți copii să se joace împreună; - rezolvă în mod eficient conflictele apărute.
3.	Integrarea în grupul de prieteni (comportamentul prosocial)	<ul style="list-style-type: none"> - cooperează cu ceilalți când se joacă; - cooperează cu ceilalți în rezolvarea unei sarcini; - oferă și cere ajutorul atunci când are nevoie; - are grijă de jucăriile celorlalți; - ajută în diferite contexte (de ex. Împărțirea rechizitelor, împărțirea gustărilor).

1.6. Modalități de realizare a educației socio-emoționale în practica didactică din grădiniță

În vederea realizării obiectivelor educației socio-emoționale, a formării abilităților și educării unui comportament corect din punct de vedere socio-emoțional, educatoarele de la grupele de copii preșcolari pot opta pentru una sau mai multe dintre variantele următoare: Integrarea conținuturilor educației socio-emoționale în toate categoriile de activități de învățare ce se desfășoară în grădiniță; Predarea/învățarea integrată în grădinițe, susținută de toate documentele curriculare în vigoare, poate constitui o oportunitate pentru realizarea obiectivelor propuse de educația socio-emoțională; Implementarea unui program la nivel național de educație socio-emoțională a copiilor preșcolari, program structurat pe trei dimensiuni, una de formare, alta de intervenție și a treia de evaluare, a cărui grup țintă să fie copiii preșcolari, părinții și educatoarele; Elaborarea și desfășurarea unor activități opționale la nivelul grupelor, specific domeniului de educație socio-emoțională, având conținuturi specifice; Derularea unor proiecte complementare activităților curriculare, cu accent pe activitățile extracurriculare și de voluntariat, cu accentuat caracter socio-emoțional, în parteneriat cu școala, părinții și comunitatea; Marcarea unor evenimente din viața copiilor în care sunt introduse elemente ale educației socio-emoționale.

Întrucât evenimentele în viața fiecărui copil nu se desfășoară după o planificare anterioară, această strategie poate fi adoptată ocazional.

CAPITOLUL II

EDUCAȚIA SOCIO-EMOȚIONALĂ – PARTE COMPONENTĂ A PROCESULUI EDUCAȚIONAL DIN GRĂDINIȚĂ

Conținutul unității de curs:

- 2.1. Caracteristici ale dezvoltării socio-emoționale la vârsta preșcolară
- 2.2. Formarea și dezvoltarea comportamentelor și abilităților emoționale ale preșcolarilor
- 2.3. Factori de risc în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari

Scopul unității de curs:

- Înțelegerea esenței educației socio-emoționale – parte componentă a procesului educațional la vârsta timpurie.
- Conștientizarea necesității formării și dezvoltării comportamentelor și abilităților emoționale și sociale la vârsta timpurie.

Obiectivele operaționale:

- Caracteristica conținutului educației socio-emoționale la vârsta timpurie;
- Identificarea abordărilor diacronice ale educației socio-emoționale în diverse grupe de vârstă;
- Identificarea factorilor de risc în dezvoltarea socio-emoțională la vârsta timpurie.

Sarcini de lucru:

1. Clasificați emoțiile copiilor: pozitive, negative, neutral sentimentale, caracteristica lor.
2. Elaborati și prezentați proiecte didactice ce exprimă emoții pozitive.
3. Analizați și interpretați factorii de risc în dezvoltarea socio-emoțională la vârsta timpurie.

2.1. Caracteristici ale dezvoltării socio-emoționale la vârsta preșcolară

Vârsta de 3 ani, ca și debut al preșcolarității, atrage după sine o diversificare și o îmbogățire a stărilor afective. Mediul de apartenență al copilului lărgindu-se (familie, grădiniță, mediul stradal) se va amplifica și lumea sa interioară, iar eforturile de adaptare la cerințele noi sociale vor spori. Adesea, situațiile sociale diverse în care copilul este implicat devin surse de neliniște și nervozitate din cauza ineditului. Ne aflăm într-o etapă de *instabilitate a trăirilor afective*, cu explozii emoționale, adică treceri bruște de la o stare pozitivă la una negativă și invers.

Întreaga dezvoltare afectivă este pusă pe seama procesului *identificării*. Modelele umane cele mai apropiate fiind cele parentale copilul se străduiește inițial să se identifice cu cei doi

părinți ai săi. Cercul persoanelor cu care se identifică lărgindu-se, educatoarea devine una dintre acestea, cu rezonanță puternică pentru copii, câmpul afectiv îmbogățindu-se astfel cu noi trăiri.

Contradicția dintre trebuința de autonomie și interdicțiile impuse de adult nasc trăiri emoționale care îmbracă forma *crizei de opoziție* manifestată printr-un evantai de rivalități față de cei mari. În consecință, satisfacerea trebuinței de independență va declanșa conduite pozitive, după cum blocarea ei va genera stări emoționale negative.

În preșcolaritate se înfiripă trecerea spre sentimente, ca stări afective stabile și generalizate. Astfel, vor apărea unele *sentimente morale* precum rușinea (când este muștrat pentru ceea ce contravine normelor de conduită), mulțumirea atunci când este lăudat pentru o faptă bună, atașamentul și dragostea către frați, prietenia (preferința de a se juca cu anumiți copii).

Dacă la 3 ani copilul cunoaște starea de vinovăție și la 4 ani pe cea de mândrie, la 6 ani apare *criza de prestigiu*, cu precădere în situația unor muștrări publice. *Sindromul bomboanei amare* – rușinea în urma unei recompense nemeritate, o bucurie plină de neliniște – pledează pentru socializarea proceselor afective, evidențiind atitudinea critică față de propriul comportament într-un context social.

După 4-5 ani reușitele de autocontrol (stăpânirea de sine), dublate de creșterea încrederii în forțele proprii pe fondul achizițiilor făcute în plan psihomotor și cognitiv, determină reacții de mulțumire de sine și chiar mândrie. Se conturează o dispoziție de fond mai calmă și receptivă cu manifestarea rezistenței la frustrare și amânare și diminuarea negativismului brutal și a minciunii intenționate ca forme de protest.

Stăpânindu-și emoțiile, copilul poate manifesta acum o serie de reticențe afective: nu plânge când cade, refuză să fie mângâiat, precum « unul mititel », în fața prietenilor etc., de asemenea se conturează și o disponibilitate afectivă mult mai mare, cu o adâncire și o nuanțare a trăirilor afective. Dacă la 3 ani nu era prea impresionat de plânsul unui alt copil, la 5 ani el manifestă atenție și protecție față de copilul care plânge (îl mângâie, îi vorbește, îi oferă jucării etc.)

Frecventarea grădiniței va conduce inevitabil la conturarea unui autentic comportament interrelațional, grupul de copii din grădiniță generând un climat psihosocial în care fiecare copil este în același timp *spectator* și *actor* al tuturor întâmplărilor care au loc aici. Pe măsura acceptării și conștientizării unor reguli și norme de conviețuire și „emoțiile sunt mediate de analiza situațiilor prin prisma valorilor morale, ceea ce constituie un nivel superior de socializare emoțională”.

Sub influența relațiilor sociale are loc o continuă *structurare a identității*. Se conturează mai pregnant imaginea și conștiința de sine a copilului și, mai ales, conștiința lui morală. Copilul

devine mai deschis la însușirea unor reguli și norme comportamentale, mai receptiv față de habiturile din familie sau din grădiniță, ceea ce conduce la disciplinarea conduitelor dezirabile din punct de vedere social. Achiziționarea unor deprinderi alimentare, igienice, de îmbrăcare etc. sporește gradul de autonomie a copilului.

În ceea ce privește *teoria dezvoltării socio-emoționale* descrisă de E.Erikson (1963) și care precizează că rezolvarea conflictelor apărute între posibilitățile de relaționare ale persoanei și cerințele mediului social determină noi achiziții psiho-sociale, situăm preșcolarul în cel de-al treilea stadiu de dezvoltare din cele opt menționate : copilul trăiește *conflictul dintre inițiativă și vinovăție*. În opinia Adinei Galva, depășirea cu succes a conflictului încurajează creativitatea și curiozitatea copilului, ceea ce va genera o atitudine viitoare pozitivă față de studiu, interrelaționare, muncă. Dimpotrivă, dacă nu sunt încurajați să întrebe și să investigheze realitatea, vor dezvolta un sentiment de vinovăție pentru înclinația lor în acest sens. Preșcolarul traversează etapa cunoașterii prin lărgirea contactului cu mediul socio-cultural din care asimilează modelele de viață care determină integrarea tot mai activă a copilului la condiția umană.

În concluzie, vârsta preșcolară este o perioadă a descoperirilor, a socializării, a conturării conștiinței de sine.

2.2. Formarea și dezvoltarea comportamentelor și abilităților emoționale ale preșcolarilor

Conform literaturii de specialitate, dezvoltarea competențelor emoționale începe cu exprimarea emoțiilor primare și continuă cu exprimarea unor emoții mai complexe pe măsură ce copilul crește. Dezvoltarea emoțiilor pare să fie dependentă de maturarea creierului, însă poate fi alterată de influențele mediului.

Abilitățile sociale și emoționale dezvoltate până la vârsta de 6-7 ani sunt principalul predictor pentru performanța și adaptarea școlară până la 10 ani. De-a lungul timpului oamenii de știință au observat că principalul predictor care asigură adaptarea la viața adultă nu sunt notele școlare sau un potențial cognitiv ridicat ci abilitatea copiilor de a stabili relații cu cei din jur. Aceste observații contravin credinței majorității că un copil „deștept” va reuși în viață.

Conform studiilor competența emoțională are un rol foarte important în adaptarea copilului de vârstă preșcolară la mediu susține dezvoltarea cognitivă în perioada preșcolară, pregătirea pentru școală și adaptarea la școală, atât direct cât și indirect, prin contribuția sa la competența socială.

Competențele emoționale. După cum am precizat și în capitolul privind delimitarea conceptelor, competența emoțională este definită drept capacitatea de a recunoaște și interpreta

emoțiile proprii și ale celorlalți, precum și abilitatea de a gestiona adecvat situațiile cu încărcătură emoțională.

Principalele competențe emoționale descrise în literatura de specialitate sunt: experiențierea (trăirea) și exprimarea emoțiilor, înțelegerea și recunoașterea emoțiilor, reglarea emoțională și sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Tabelul 3. Principalele competențe emoțional

<i>Competențe emoționale</i>	<i>Exemple de comportament</i>
	<ul style="list-style-type: none">- Să identifice propriile emoții în diverse situații- Să identifice emoțiile altor persoane în diverse situații- Să identifice emoțiile asociate unui context specific- Să recunoască emoțiile pe baza componentei nonverbale: expresia facială și postura- Să transmită verbal și nonverbal mesajele afective- Să numească situații în care apar diferențe între starea emoțională și exprimarea ei externă- Să exprime empatie față de alte persoane- Să exprime emoții complexe precum rușine, vinovăție, mândrie- Să țină cont de particularitățile fiecărei persoane în cadrul interacțiunilor sociale
<i>Înțelegerea emoțiilor</i>	<ul style="list-style-type: none">- Să identifice cauza emoțiilor- Să numească consecințele emoțiilor într-o situație
<i>Reglarea</i>	<ul style="list-style-type: none">- Să folosească strategii de reglare

Competența emoțională este un construct complex care include o serie de abilități distincte, inter-relaționate. Competența emoțională include exprimarea emoțiilor care sunt sau nu experiențiale, reglarea emoțională corespunzătoare vârstei și normelor sociale și decodarea acestor procese atât la sine cât și la ceilalți.

Recunoașterea și exprimarea emoțiilor. O componentă de bază a competenței emoționale este abilitatea unui individ de a recunoaște ceea ce simte. Recunoașterea greșită a mesajului atrage după sine apariția unor dificultăți în relațiile sociale, de exemplu, un copil poate avea probleme dacă nu recunoaște furia de pe fața educatoarei și o ignoră continuând să arunce jucăriile pe jos. Astfel, emoțiile sunt „furnizoare” de informații atât pentru persoana care le trăiește cât și pentru cei din jur, cu care interacționează persoana respectivă. Exprimarea adecvată a emoțiilor este foarte importantă în cadrul interacțiunilor sociale, deoarece contribuie la menținerea lor și asigură sănătatea emoțională a copilului.

În perioada preșcolară, copilul denumește și recunoaște emoțiile proprii și ale persoanelor din jur, acest lucru permițându-i să răspundă adecvat la propriile trăiri emoționale, cât și la ale celorlalți. La vârsta de 3 ani, copilul denumește și recunoaște emoții precum: bucuria, furia, frica și tristețea, ajungând ca la vârsta de 5-6 ani această paletă de etichete verbale să fie mult mai amplă, fiind incluse de exemplu și rușinea, vinovăția sau jena.

În perioada preșcolară, limbajul emoțiilor câștigă rapid în acuratețe, claritate și complexitate și, ceea ce este cel mai semnificativ, raportarea la posibilele cauze ale sentimentelor oamenilor este din ce în ce mai frecventă. Din moment ce sunt capabili să vorbească despre emoții înseamnă că pot avea o *viziune mai obiectivă asupra emoțiilor*, pot să încerce să înțeleagă propriile emoții și să asculte ce spun alții despre emoțiile lor. Limbajul emoțiilor are așadar implicații semnificative pentru dezvoltarea emoțională a copilului.

În eforturile lor de a înțelege cauzele emoțiilor, preșcolarii încep să asocieze diferite sentimente cu situații tipice cum ar fi, de exemplu, recunoașterea faptului că ceva care te împiedică să-ți îndeplinești scopurile sau pierderea a ceva drag te va face trist . Ei realizează așadar asocierea între emoții, pe de o parte, și gânduri și așteptări cu privire la evenimente, pe de altă parte.

Sesizarea conexiunilor dintre sentimente și gânduri la vârsta preșcolară este reflectată și în înțelegerea faptului că emoțiile pot fi evocate și prin intermediul gândurilor despre evenimente trecute. De exemplu, până la vârsta de cinci ani copiii înțeleg faptul că cineva poate să fie trist când vede o pisică care îi amintește de pisica pe care ea/el tocmai a pierdut-o. O tendință interesantă care se observă la preșcolari este faptul că ei înțeleg mult mai bine cauzele emoțiilor negative decât a celor pozitive.

Înțelegerea emoțiilor de către preșcolari este totuși încă limitată. Ei au dificultăți în înțelegerea modului în care emoțiile se pot baza pe credințe/gânduri false. Putem ilustra acest lucru cu un experiment foarte cunoscut în literatura de specialitate despre testarea diferenței dintre aparență și realitate, o variantă a testului bazat pe credințe false (vezi și varianta descrisă în broșura despre Dezvoltarea cognitivă). Un experimentator îi arată unui copil o cutie de bomboane și îl întreabă ce crede că se află înăuntru. Copilul răspunde că sunt bomboane și este foarte surprins când i se arată că sunt de fapt creioane. Copilul este întrebat apoi cum consideră că s-ar simți un alt copil când ar vedea cutia (înainte să afle ce e de fapt înăuntru) - de regulă, pe la 3 ani copilul spune că acesta din urmă va fi surprins, la fel cum a fost și el, și nu bucuros (cum ar trebui să fie, pentru că încă nu cunoaște conținutul real al cutiei). Prin aceasta ni se arată că încă la 3 ani copiii transferă propriile emoții și credințe asupra celorlalți și nu pot ține cont de credințele false ale celorlalți. De la 4-5 ani însă, copiii vor fi capabili să rezolve cu succes testul.

Datorită faptului că preșcolarii încep să facă distincția dintre realitate și aparență, aceștia încep să înțeleagă faptul că modul în care își exprimă emoțiile influențează dinamica relațiilor cu ceilalți oameni. Înțeleg faptul că o persoană nu-și arată adevăratele sentimente pentru a proteja astfel o altă persoană, începând să folosească regulile de exprimare emoțională (norme transmise social cu privire la felul în care este adaptativ să-ți exprimi emoțiile în diferite circumstanțe).

Pe măsură ce copiii cresc, discuțiile despre emoții sunt integrate în conversațiile zilnice, în citirea poveștilor, în discuții despre evenimente ce urmează să se întâmple, în istorii personale etc. Rolul acestor conversații pentru înțelegerea emoțiilor derivă din:

- creșterea competențelor lingvistice, care oferă un fundament lexical pentru împărtășirea experiențelor psihologice care sunt, de altfel, foarte dificil de definit, înțeles și comunicat celorlalți;
- faptul că adulții vorbesc cu copiii despre oameni. Astfel, ori de câte ori un copil întreabă "de ce?" despre sentimente sau comportamente pe care le observă la alții, ei sunt învățați implicit despre cum funcționează mintea.

Conversațiile educator/părinte-copil despre dorințe, sentimente, comportamente și gânduri îi ajută pe copii să înțeleagă mecanismele psihice - cuvintele categorizează experiența psihologică dându-i coerență și criterii pentru înțelegerea acesteia. Mai mult decât atât, conversațiile despre emoții oferă un cadru de transmitere a valorilor culturale, evaluărilor morale, atribuirilor cauzale și a altor sisteme de credințe ale părinților și educatorilor.

Cu privire la acest aspect, în comparație cu regulile explicite date de părinți copiilor, referirile la sentimente și emoții sunt un predictor mult mai important pentru dezvoltarea timpurie a conștiinței la copii.

Există o serie de elemente de elaborare a conversațiilor care oferă copilului baza pentru înțelegerea emoțiilor, cum ar fi: descrierile făcute de adulți, explicațiile date de către adulți cu privire la cauzele emoțiilor și la consecințele acestora, întrebările cu privire la modul în care au înțeles emoțiile, transmiterea/explicarea și învățarea strategiilor de management ale emoțiilor. Toate aceste cercetări ne arată că experiențele emoționale și sociale se dezvoltă simultan cu mecanismele cognitive care devin mai complexe în perioada preșcolară, și, pentru o înțelegere completă, dezvoltarea copilului trebuie să fie privită atât din perspectiva dezvoltării socio-emoționale, cât și a celei cognitive.

Înțelegerea emoțiilor constituie cheia dezvoltării competențelor emoționale. Ea presupune identificarea cauzei și a consecințelor exprimării unei emoții fiind strâns legată de recunoașterea și exprimarea acestora. O dată recunoscut, mesajul afectiv trebuie interpretat în mod corect.

Înțelegerea emoțiilor presupune: evaluarea inițială a mesajului emoțional transmis de celălalt, interpretarea acurată, înțelegerea mesajului prin intermediul constrângerilor impuse de regulile contextului social. În această etapă de vârstă copilul dobândește o abilitate esențială pentru dezvoltarea ulterioară și anume **autoreglarea emoțională** (controlul propriilor emoții și dorințe). Aceasta implică abilitatea de inițiere, inhibiție sau modulare a proceselor fiziologice, a cognițiilor și a comportamentelor relaționate cu emoțiile astfel încât să fie atinse scopurile individuale.

Reglarea emoțională reprezintă procesul prin care reacțiile emoționale sunt monitorizate, evaluate și modificate pentru a putea funcționa normal în viața de zi cu zi. Reglarea emoțională este deci un proces de adaptare dinamică a reacțiilor emoționale la situațiile din viața de zi cu zi. Abilitatea copiilor de a-și regla emoțiile în mod eficient este principalul scop al dezvoltării socio-emoționale, deoarece acest proces are un rol protector asupra sănătății mentale și sociale a copiilor.

Reglarea emoțională se referă la abilitatea de a iniția, menține și modula apariția, intensitatea trăirilor subiective și proceselor fiziologice care acompaniază emoția; reglarea comportamentală se referă la abilitatea de a controla comportamentul declanșat de o emoție. Copiii întâmpină o serie de obstacole atunci când învață să-și regleze emoțiile și comportamentul:

- să tolereze frustrarea;
- să facă față fricii;
- să se apere;
- să tolereze să stea singuri;
- să negocieze prietenia etc.

Cercetările arată că abilitățile de reglare internă precum conștientizarea și recunoașterea emoțiilor proprii și reglarea eficientă a exprimării emoționale în cadrul interacțiunilor sociale sunt cruciale pentru interacțiunile pozitive între colegi și pentru angajarea în sarcinile școlare. Copiii triști, fricoși sau nervoși sunt preocupați, nu pot să se angajeze în sarcini de învățare și nu pot să se concentreze. O bază solidă de securitate emoțională ajută copilul să participe la experiențele de învățare.

Preșcolarii pot identifica modalități diferite de interpretare a evenimentelor în încercarea de a le face inofensive; prin discuțiile cu ceilalți, ei pot să își împărtășească sentimentele și să asculte interpretările altor. Așadar, pentru a-și regla emoțiile negative preșcolarul folosește deja strategii comportamentale (distragere prin joc), strategii cognitive (mutarea gândurilor de la situație, considerarea lucrurilor într-o lumină mai pozitivă) sau verbale (discutarea emoțiilor cu alții, reflecția asupra lor).

Un aspect esențial în reglarea emoțională este dezvoltarea abilității de a diferenția între *stresori care pot fi controlați* (de ex., o sarcină pe care trebuie să o realizeze) și cei care *nu pot fi controlați* (de ex., proceduri medicale dureroase). Copiii mai mari recunosc mai repede circumstanțele care nu pot fi controlate și încearcă să se adapteze la situație, nu să o schimbe. Importanța abilității de autoreglare emoțională este demonstrată de asocierea unei reglări emoționale eficiente cu o competență socială ridicată și probleme comportamentale scăzute.

Competențele sociale

Adaptarea eficientă a copiilor la cerințele din ce în ce mai complexe ale mediului sunt asigurate de dezvoltarea optimă a competențelor emoționale și sociale.

Catrinel, A., Ștefan, definea *competențele sociale* ca abilitatea copiilor de a forma relații sociale funcționale cu ceilalți copii și adulți din viața lor. Altfel spus, competențele sociale facilitează interacțiunile pozitive, corespunzătoare normelor culturale, în așa fel încât să permită atingerea propriilor scopuri și în același timp respectarea nevoilor celorlalți.

Conform definiției de mai sus, orice comportament social este rezultatul unui proces de învățare a ceea ce este valorizat de către societate; de exemplu, faptul că salutăm sau ne prezentăm persoanelor necunoscute sunt considerate modalități politicoase de a iniția o interacțiune. Aceste comportamente ne ajută să atingem anumite scopuri, în condițiile în care ne permit să inițiem și să stabilim o relație cu altcineva.

Competențele sociale de bază descrise în literatura de specialitate sunt:

- *abilități interpersonale*: inițierea și menținerea unei relații;
- *abilități intrapersonale*: integrarea într-un grup.

Tabelul 4. *Principalele competențe sociale*

<i>Competențe sociale</i>	<i>Exemple de comportament</i>
<i>Inițierea și menținerea unei relații (interpersonale)</i>	- Să inițieze și să mențină o interacțiune cu un alt copil
	- Să asculte activ
	- Să împartă obiecte și să împărtășească experiențe
	- Să ofere și să primească complimente
	- Să rezolve în mod eficient conflictele apărute
<i>Integrarea în grup (intrapersonale)</i>	- Să respecte regulile aferente unei situații sociale
	- Să coopereze cu ceilalți în rezolvarea unei sarcini
	- Să ofere și să ceară ajutorul atunci când are nevoie

Abilitățile sociale la preșcolari au importante consecințe pe termen scurt și lung:

- relații interpersonale adecvate acasă, la grădiniță și în alte medii care presupun astfel de interacțiuni;
- prieteni mai mulți;
- note mai bune;
- relații sănătoase;
- încredere în sine;
- sănătatea emoțională.

În cele ce urmează vom realiza o descriere amănunțită a fiecărei abilități împreună cu sugestii de dezvoltarea a acestora.

Pentru preșcolari contextul în care pot fi cel mai bine observate abilitățile de relaționare socială sunt reprezentate de situațiile de joc de la grupă sau de acasă în compania fraților sau a altor copii. Jocul are valoarea informativă cea mai ridicată cu privire la achiziționarea acestui tip de abilități de către preșcolari, pe de altă parte le oferă copiilor numeroase situații de învățare și exersare a comportamentelor sociale. În același timp, jocul este și contextul în care pot să se manifeste deficitele în dezvoltarea abilităților sociale și în care asemenea deficite pot fi observate.

Inițierea și menținerea unei relații. Această competență se referă la însușirea unor comportamente esențiale pentru buna funcționare a unei relații. Cercetările au arătat că lipsa dezvoltării abilităților de interacțiune pozitivă cu copii de aceeași vârstă în perioada preșcolară este un predictor principal în apariția problemelor comportamentale și de adaptare în adolescență și la vârsta adultă; lipsa prietenilor determină apariția sentimentelor de singurătate sau chiar depresie.

Dominica Petrovai în lucrarea sa amintește faptul că „calitatea, și nu cantitatea prietenilor unui copil, reprezintă cel mai important aspect. S-a demonstrat că acei copii (chiar și cei respinși) care leagă cel puțin o relație de prietenie apropiată cu un coleg are șansa de a dezvolta o atitudine pozitivă față de grădiniță.

Interacționează cu ceilalți copii prin jocuri adecvate vârstei. După cum arătăm, jocul reprezintă cea mai importantă sursă de învățare pentru copii și principala lor preocupare la vârsta preșcolară. Prin joc copiii învață nu numai despre regulile sociale și modul de interacțiune cu ceilalți, dar și despre manifestarea adecvată a emoțiilor. În plus, jocul favorizează inclusive achiziționarea unor abilități cognitive cum ar fi orientarea atenției, concentrarea într-o activitate pe perioade de timp mai îndelungate, dezvoltarea capacității de memorare, a limbajului.

Odată cu vârsta, jocurile devin din ce în ce mai complexe, deoarece implică din ce în ce mai mulți parteneri. Capacitatea copiilor de a se integra în grup crește odată cu vârsta, pe măsură ce reușesc să controleze interacțiunea cu un număr din ce în ce mai mare de copii. În intervalul de vârstă 3-4 ani, copiii dezvoltă jocul simbolic. Adică, transformă anumite obiecte în „*unele de joc*”(ex. o eșarfă este transformată în pelerine lui Batman) sau imită unele comportamente ale părinților sau ale altor adulți(ex. duc mâna la ureche ca și cum ar avea un telefon în mână și vorbesc cu altcineva).

În multe situații, la 3-4 ani jocurile copiilor sunt în cea mai mare parte izolate sau paralele. Jocul izolat este cel în care un copil joacă simultan mai multe roluri, de exemplu își imaginează un naufragiu în care este pe rând, căpitanul care dă ordine, dar și echipajul care încearcă să salveze corabia. Tot în jurul acestei vârste, copiii încep să interacționeze cu ceilalți, în grupuri de câte doi și în general cu copii de același sex. În interacțiune, copiii sunt implicați într-o primă fază în jocul paralel, în sensul în care deși se află în proximitate, fiecare are preocupări diferite (ex. „Vreau să mă joc cu păpușa”, „Uite! Am făcut un șarpe din plastilină!”, „Acum îmbrac păpușa”, „Pot să fac șarpele ăsta și mai lung”).

Abilitatea de a interacționa simultan cu mai mulți copii evoluează în timp prin expunerea repetată la jocurile de cooperare în care schimburile de replici ilustrează preocuparea comună pentru un anumit joc (ex. „Vreau să construiesc o casă de păpuși”, „Uite din asta facem acoperișul”, „Peretele acesta îl facem din cuburi verzi”). Ca urmare a dezvoltării abilităților de limbaj, copiii ajung să stăpânească din ce în ce mai bine rolul de „*organizatori*” ai jocului, în sensul în care propun jocuri, indică roluri, precum și acțiuni care trebuie incluse în joc. La 6 ani, copiii se implică nu numai în jocuri simbolice, dar și în jocuri cu reguli de tipul „Nu te supăra frate”, care devin din ce în ce mai frecvente după ce copiii ating vârsta școlară.

Inițiază interacțiuni cu ceilalți copii. Jocul reprezintă una dintre sursele cele mai importante de învățare despre relațiile cu ceilalți. Implicarea copiilor în joc facilitează

dezvoltarea capacității de a iniția interacțiuni. În timp, strategiile de interacțiune ale copiilor devin din ce în ce mai rafinate, trecând de la strategiile non-verbale la cele verbale. S-a constatat faptul ca acei copii care reușesc cu mai multă ușurință să inițieze un joc sau să răspundă la propunerile celorlalți, sunt plăcuți și căutați de ceilalți copii pentru a se juca împreună. Interacțiunile pozitive cu ceilalți colegi conduc la formarea relațiilor de prietenie, dezvoltarea abilităților de cooperare și rezolvare de conflicte. Totuși, nu toți copiii reușesc să stabilească cu ușurință prietenii. Copiii timizi, deși își doresc să se joace cu ceilalți, au dificultăți în a-și aborda colegii pentru a se juca împreună. În schimb, copiii extrem de entuziaști, cu probleme în controlul propriului comportament, nu au răbdare să fie invitați sau nu cer voie să se alăture celorlalți. Ambele categorii de copii sunt frecvent excluse din activitățile de grup.

La vârsta de 3-4 ani copiii inițiază interacțiuni bazate mai degrabă pe comportamente non-verbale decât verbale: ei observă reacțiile faciale ale celorlalți copii, le zâmbesc și petrec timp în proximitatea celuilalt, așa cum se întâmplă în jocul paralel. Începând cu vârsta de 4-5 ani, comportamentele non-verbale sunt însoțite din ce în ce mai frecvent de schimburi verbale care demonstrează faptul că există reciprocitate în interacțiune. Copiii reușesc să interacționeze în grupuri din ce în ce mai mari, cooperează în joc și încep să înțeleagă faptul că a se juca cu alți copii înseamnă să asculte ceea ce spun și să răspundă. În această etapă ei învață să inițieze o interacțiune fie prin oferirea unei jucării în schimbul participării la o activitate, fie printr-o formulă verbal „Vrei să ne jucăm împreună?”. La 5-6 ani, copiii își îmbunătățesc, ca urmare a experienței în jocurile de cooperare, capacitatea de a se implica într-un joc „*din mers*”, adică de a se integra într-un joc deja în desfășurare. În acest sens, copiii învață strategii cum ar fi imitarea acțiunilor celorlalți pentru a „*intra*” în joc.

Jocul în grup favorizează inclusiv dezvoltarea abilităților de conversație. De aceea, pe lângă strategiile non-verbale ei învață să utilizeze și strategii verbale, care presupun cererea și așteptarea permisiunii celorlalți pentru alăturarea în joc (ex. „Îmi place ce vă jucați voi. Pot să mă joc și eu?”).

Abilitățile sociale intrapersonale se dezvoltă și sunt modelate în context social. Capacitatea de adaptare a copiilor este în mare măsură influențată de modul în care își pot controla propriul comportament. Sursa autocontrolului comportamental este reprezentată de dobândirea abilităților de reglare emoțională. Multe situații sociale presupun capacitatea copilului de a-și inhiba primul impuls: dacă unui copil îi place jucăria colegului, reacția adecvată ar fi să ceară permisiunea pentru a lua jucăria sau să ofere altă jucărie în schimbul celei pe care o dorește. Astfel, comportamentul corect în situații care generează frustrare este dependent de măsura în care copilul poate într-o primă fază să își controleze prima reacție și apoi să amâne obținerea jucăriei dorite (toleranța la frustrare). De altfel, principiul care stă la baza respectării

regulilor este asociat cu abilitatea de autocontrol comportamental. Pornind de la exemplul de mai sus, comportamentul adecvat poate fi modelat de o regulă de comportament: „cerem voie înainte să luăm jucăriile celorlalți copii”.

Complianța la reguli. Această competență se referă la abilitatea copilului de a înțelege și respecta regulile impuse. Astfel, respectarea regulilor reprezintă permisia oricărei forme de interacțiune socială. Copiii învață că fiecare context social este asociat anumitor reguli și consecințe (ex. „, Când ne jucăm, avem grijă de jucării. Dacă le aruncăm, se strică și nu vom mai avea cu ce să ne jucăm” sau „La masă mergem pe rând. Dacă fugim, putem să cădem sau să ne lovim”). Prin verbalizare și repetarea constantă a regulilor, copiii înțeleg faptul că există o relație între situație și comportamentul care trebuie adoptat, precum și faptul că acel comportament este urmat de consecințe.

Mediul social presupune începând cu această vârstă respectarea unor reguli care permite conviețuirea cu ceilalți indivizi. Nerespectarea lor poate duce la excluderea dintr-un grup. Din această perspectivă, complianța la reguli reprezintă o dimensiune importantă pentru conviețuirea într-un context social.

Contribuțiile relațiilor cu alți copii la dezvoltarea socio-emoțională. Dobândirea identității de gen. Începând cu vârsta de 2-3 ani, interacțiunile devin tot mai sofisticate: copiii devin capabili să se joace împreună și nu doar unul lângă celălalt. Astfel, perioadele de interacțiune sunt mai lungi și mai frecvente și apare și **jocul cooperativ și reciproc**. În plus, copiii devin mai selectivi în alegerea partenerilor de joacă, criteriile de selecție fiind acum mai ales de ordin fizic (Shaffer, 2007).

Aspectul selectiv se poate observa și în segregarea tot mai marcantă a grupurilor de copii în funcție de gen: începând cu vârsta de aproximativ 3 ani, băieții preferă să se joace cu băieții și fetele cu fetele, o tendință care va continua de-a lungul întregii copilării (Maccoby, 1998). Selectivitatea se manifestă, de asemenea, în preferința copiilor pentru anumiți indivizi: prietenia devine un lucru semnificativ și important, iar copiii se vor asocia mai ales cu cei pe care îi plac, pe care îi apreciază și a căror companie este căutată activ.

Începând cu vârsta de 2-3 ani, copilul începe să atribuie funcții simbolice obiectelor, de pildă, păturica va deveni mantia unui prinț sau pelerina lui Superman. Acest tip de joc este numit în literatura de specialitate joc simbolic. Preșcolarii se angajează intens în jocuri simbolice, existând diferențe interindividuale atât în cantitatea și calitatea acestora, precum și în gradul de interacțiune cu alți copii. Cercetătorii au arătat că acei preșcolari care se angajează în interacțiuni cu alți copii de la o vârstă mai mică sunt mult mai competenți social la vârsta școlară decât cei care interacționează mai puțin. Mai mult, copiii care la vârsta de 4 ani au deja prieteni vor fi cei care la vârsta de 9 ani vor raporta un sprijin mai mare din partea prietenilor .

Jocul este activitatea principală pe care preșcolarii o realizează și care, pe lângă dezvoltarea cognitivă, duce și la construirea reprezentărilor despre modul în care copilul trebuie să se comporte în relațiile cu ceilalți.

În modul în care se joacă preșcolarii și mai ales în alegerea partenerilor de joacă, pe lângă selectivitatea menționată mai sus, se manifestă și *stereotipurile de gen*, apărute mai ales din educația pe care părinții și educatorii o dau copiilor. Astfel, fetițele se joacă în grupuri de fetițe, cu jucării „specifice fetițelor” - păpuși, hăinuțe, jucării care simbolizează obiecte casnice etc. - iar băieții se joacă în grupuri de băieți cu jucării „specifice băieților” - mașinuțe, cuburi, etc. Studiile arată faptul că aceste stereotipuri pe care preșcolarii le învață vor avea consecințe și asupra dezvoltării cognitive a copiilor, favorizându-se o dezvoltare diferențiată în funcție de sex. În consecință, se recomandă educatorilor să asiste copilul în explorarea și descoperirea jucăriilor nespecifice genului: să implice fetele în jocuri care dezvoltă nu numai abilitățile verbale (prin jocul cu păpușile), ci și abilitățile cognitive și motorii, oferindu-le oportunitatea de a-și forma competențe în cât mai multe domenii de activitate; să implice băieții în jocuri considerate de a fi „specifice fetelor” precum săritul corzii, șotron și altele (care contrazic stereotipurile de gen), flexibilizând astfel convingerile de gen și îmbogățind repertoriul comportamental al copiilor.

Unul dintre cele mai interesante aspecte din dezvoltarea socio-emoțională (dar și cognitivă) a preșcolarilor este dobândirea identității de gen, respectiv capacitatea copilului de a identifica în mod corect propriul său gen și pe cel al altora. Încă de la vârsta de 2 ani jumătate-3 ani, copiii pot să eticheteze și să stabilească corect sexul celorlalți.

Stabilitatea genului – înțelegerea faptului că genul este o caracteristică permanentă, care nu se schimbă în decursul vieții - se atinge spre vârsta de 4 ani. De la vârsta de 5- 6 ani se dezvoltă **constanța genului**, respectiv înțelegerea faptului că o persoană își păstrează sexul, chiar dacă în aparență, prin haine ori coafură genul pare a fi schimbat.

De acum înainte ei vor putea înțelege de exemplu faptul că băieții nu se schimbă în fete dacă își lasă părul să crească sau dacă îmbracă rochii.

Dezvoltarea conștiinței de sine. Conceptul de sine, care reprezintă imaginea pe care copiii și-o formează despre ei înșiși, continuă să se dezvolte în această perioadă. Preșcolarul se descrie pe sine în termeni concreți, caracterizările cuprinzând trăsăturile sale fizice sau activitățile pe care el le practică. Astfel, copiii mici se văd mai mult în termeni de înfățișare și de posesiuni (de ex., Am ochi albaștri, Am o bicicletă,) și de acțiuni pe care le pot realiza (de ex., Știu să patinez, Ajut la cumpărături). Spre deosebire de școlari, care sunt mai realiști în ceea ce privește propria persoană, *preșcolarii se descriu în termeni optimiști*, menționând despre ei înșiși doar trăsături pozitive.

Este important de menționat și modul în care preșcolarii fac aprecieri despre natura privată a sinelui, respectiv faptul că preșcolarii nu fac încă distincția clară între sentimentele proprii (interne) și comportamentul pe care ei îl manifestă în public.

2.3. Factori de risc în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari

Copiii care prezintă deficite la nivelul competențelor emoționale și sociale riscă să dezvolte probleme serioase, atât în timpul copilăriei, al adolescenței, cât și al vieții adulte, într-o serie de domenii cum ar fi: sănătatea mentală, dezvoltarea cognitivă, pregătirea pentru școală. Astfel, voi trece în revistă factorii care pot influența dezvoltarea competențelor socio-emoționale ale preșcolarilor:

Factori intrapersonali:

Factorul biologic se referă la componenta genetică înnăscută. Temperamentul, cu toate că nu poate fi modificat la nivel de predispoziții de reacție emoțional-comportamentale, poate prin influențele de mediu, să fie ameliorat compensatoriu. Implicite se dezvoltă și capacitatea de adaptare a copilului.

Copiii cu temperament ușor sunt bine „*adaptați*” din punct de vedere social, aceștia sunt capabili să dezvolte relații cu ceilalți, respectă regulile, explorează mediul în situații noi și sunt capabili să-și gestioneze în mod adecvat modul în care reacționează emoțional;

Copiii cu temperament „*difil*” au reacții comportamentale de nerespectare a regulilor, sunt agresivi, manifestă crize sau episoade de furie și sunt percepuți ca impulsivi, agresivi și au reacții de furie sau frustrare când sunt nevoiți să aștepte.

Copiii cu temperament „*greu de activat*” sunt în general retrași, evită situațiile de relaționare cu ceilalți, își exprimă rar emoțiile sau dorințele, au nevoie de încurajări excesive. Sunt percepuți ca fiind izolați, timizi, retrași, cu tristețe excesivă.

Competențele emoționale precare expun copiii riscului de a dezvolta diferite forme de **psihopatologie**, precum crize de furie necontrolată, agresivitate, anxietate, depresie, etc. Probabilitatea ca acești copii să renunțe la școală, să dezvolte comportamente antisociale (ex. delinvență juvenilă), dependență de droguri, este mult mai mare decât în cazul colegilor care au competențe emoționale bine dezvoltate.

Oferirea de modele comportamentale adecvate momentului poate contracara neajunsul reacțiilor înnăscute. Acesta este un argument puternic în favoarea ideii că deși componenta genetică este de neschimbat, experiența și modul în care copiii învață comportamentele sociale este o sursă de compensare a diferitelor deficite, reducând simultan și riscul pentru dezvoltare a problemelor psihice.

Factorul cognitiv cu cel mai puternic impact la copii este „*teoria minții*” prin care copilul înțelege gândurile și emoțiile celorlalți și care îi permite să prezică intențiile și comportamentele acestora. Existența unei astfel de teorii le permite copiilor să explice comportamentele oamenilor pe baza unor indicii mai puțin evidente. Copiii cu probleme de adaptare intra și interpersonală au probleme de decodare a intențiilor sau comportamentelor celorlalți. Au probleme de inițiere și de menținere a relațiilor cu ceilalți, pentru că nu manifestă cooperare în joc, împărțirea jucăriilor sau oferirea de ajutor. În lipsa acestei înțelegeri, experiențele sociale sunt caracterizate prin eșec, sentimente de frustrare care pot duce la probleme de sănătate mintală.

Competențele emoționale influențează **dezvoltarea cognitivă** a copiilor, pregătirea și adaptarea la mediul și cerințele școlare. De exemplu, un copil cu reacții frecvente de teamă în situații de evaluare își orientează o mare parte din resursele sale intenționale spre gestionarea fricii resimțite, în detrimentul utilizării acestor resurse pentru realizarea sarcinilor școlare. Competențele emoționale slab dezvoltate pot determina atitudini negative față de școală și lipsa încrederii în abilitatea de a rezolva sarcinile școlare.

Este evident faptul că dezvoltarea copiilor este adesea inegală, în sensul în care achizițiile lor la nivelul diferitelor competențe nu sunt similare și se realizează de multe ori în salturi, perioade de achiziții puternice fiind urmate de perioade de stagnare. Cu toate că nu există un “orar” al dezvoltării și nici limite stricte, totuși există repere relative stabile pentru fiecare categorie de vârstă. Deoarece la copii cu vârste cuprinse între 3 și 7 ani competențele emoționale și sociale sunt cel mai ușor de observat și monitorizat prin comportamentele manifestate.

Dezvoltarea limbajului adecvată asigură o comunicare verbală mai nuanțată și crește șansele de a avea interacțiuni sociale de calitate. Conversațiile din familie sau grădiniță facilitează copiilor să solicite explicații și lămuriri din partea adulților, astfel reușind să stabilească cu mai mare ușurință relația cauză-efect dintre evenimente-reacții emoționale-comportamente, interpretarea reacțiilor prin prisma emoțiilor invocate, etc. Pe de altă parte, copiii cu un nivel inadecvat de dezvoltare a limbajului pentru vârsta cronologică și mai ales al limbajului despre emoții, au șanse mult mai reduse de a interacționa cu ceilalți, izolându-se sau fiind izolat. Riscul de dezvoltare inadecvată este mult redus la copiii care beneficiază de un mediu care încurajează dezvoltarea comunicării și a exprimării emoțiilor. Efectele legăturii dintre tulburările de limbaj și competențele sociale și emoționale sunt complexe și se manifestă pe o multitudine de paliere.

Factori interpersonali. Pentru a evolua cât mai eficient pe direcția acestor factori se pune în discuție familia și mediul familial al copilului, după care urmează mediul educațional. Concordanța mesajelor provenite din cele două medii, precum și calitatea practicilor utilizate în educarea copiilor sunt deosebit de importante pentru dezvoltarea copiilor.

Familia poate reprezenta un factor de risc datorită modului în care își manifestă convingerile despre ce copiii lor ar trebui să știe până la o anumită vârstă.

Experiența dobândită în urma dezvoltării programelor de educație timpurie a relevat faptul că nu este suficientă o intervenție orientată doar pe activități pentru copii. Dezvoltarea copiilor din punct de vedere emoțional și social este în mare măsură și rezultatul influențelor provenite din relația cu adulții (mai ales părinți sau educatori). Din această cauză, învățarea anumitor comportamente este dependentă nu numai de capacitățile copilului, dar și de modul în care adulții favorizează sau din contră blochează dezvoltarea socială și emoțională. Învățarea oricărui comportament și repetarea sa sunt dependente de comportamentele, atitudinile și valorile promovate în mediul în care trăiește copilul.

Atitudinile părinților față de copiii lor variază de la toleranță excesivă până la atitudini extrem de dure față de comportamentele inadecvate ale copiilor. Sursa acestor atitudini este reprezentată de așteptările părinților care pot fi nepotrivite în raport cu vârsta, respectiv cu abilitățile copilului. Atitudinea părintelui față de cunoașterea insuficientă a reperelor în dezvoltarea copiilor pot fi surse de erori în educație. Așteptările realiste ale părinților și modul în care percep disciplina sunt extrem de importante pentru dezvoltarea competențelor social emoționale și comportamentale. Copiii învață prin respectarea regulilor comportamente acceptate social însă acest lucru este numai dacă aplicarea regulii se efectuează cu consecvență. Copiii în cazul cărora părinții nu aplică consecvent regula și consecințele nerespectării acestora, riscă să dezvolte probleme de comportament, atitudini sfidătoare la adresa celorlalți, precum și manifestări emoționale inadecvate ca modalitate de răspuns la incapacitatea de a prezice reacțiile părinților la comportamentele lor. Un alt factor de risc este reprezentat de modul în care părinții se manifestă din punct de vedere emoțional și comportamental în situații conflictuale. Reacțiile comportamentale în situații critice sunt foarte ușor și repede preluate de copii prin învățare observațională, aceștia imitându-le în situații similare. Dacă conflictele sunt rezolvate constructiv de către aceștia prin negociere și compromis atunci modelul prezentat promovează reacții adecvate în situații conflictuale.

Relația de atașament părinte-copil se stabilește din primele zile de viață ale copilului prin interacțiune cu părinții. Reacțiile părinților în interacțiunile emoționale ale copilului dezvoltă de timpuriu relația de atașament sau de interemoționalitate copil părinte. În funcție de modul în care părintele va răspunde la manifestările emoționale ale copilului se disting trei tipuri de atașament:

Atașament securizant în care copiii își exprimă emoțiile indiferent dacă sunt pozitive sau negative și au încredere că la manifestarea emoțiilor părinții vor răspunde consecvent;

Atașament insecurizant evitativ în care copiii folosesc strategii prin care își pot masca emoțiile pentru că părinții descurajează și pedepsesc exprimarea emoțională;

Atașament insecurizant de rezistență în care copiii își exprimă cu precădere emoțiile negative pentru a atrage atenția părinților datorită faptului că aceștia nu reacționează consecvent față de manifestările lor emoționale.

Copiii cu atașament insecurizant tind să evite interpretarea situațiilor cu încărcătură negativă precum și a emoțiilor negative care pot genera din acestea, ceea ce duce la un număr limitat de confruntări cu astfel de situații reducând implicit și înțelegerea lor. Copiii care au o relație de atașament insecurizant sunt predispuși să dezvolte probleme de relaționare, au dificultăți în inițierea de interrelaționări și nu au încredere în propria capacitate de a face față la astfel de situații. Copiii cu atașament securizant nu percep evenimentele negative ca fiind amenințătoare datorită încrederii lor în faptul că părinții lor îi vor ajuta să facă față situațiilor. Astfel spus acești copii învață să fie încrezători în situațiile de explorare pe care le provoacă cu mare ușurință, prin preluarea de la părinți prin transfer a încrederii în sine și în ceilalți.

Atitudinile familiale vizavi de emoții ale părinților constituie un alt factor de risc în dezvoltarea socio-emoțională a preșcolarilor. Părinții care obișnuiesc să pedepsească exprimarea emoțiilor negative prin furie, sau reacții de nemulțumire, de minimalizare, sau de descurajare vor amplifica reacțiile negative ale copilului. În situațiile de conflict apărute copiii nu vor ști să reacționeze ca să facă față stresului datorită faptului că nu au beneficiat de contexte în care să exploreze sensul emoțiilor și să învețe să găsească soluții la conflict. Părinții joacă rolul de facilitatori ai contextelor emoționale și ale experiențelor sociale deoarece controlează mediul și pot oferi copilului situații relevante de învățare.

De asemenea este necesar ca părinții să utilizeze situații de ghidaj și antrenament social legat de comportamente emoționale și sociale. Așa se dezvoltă abilitățile de cooperare de negociere și empatia la copii. Modul și stilul părinților de a-și exprima emoțiile este de asemenea important. Părinții reprezintă modele de comportament față de copii. Copiii preiau aceste modele și le aplică în situații similare. Factorul de risc apare în frecvența cu care părinții utilizează cuvinte care denumesc emoții. Atunci când părintele evită să discute despre emoții să minimalizeze sau să ridiculizeze copilul nu numai că nu-și va putea exprima emoțiile ci va avea probleme și cu identificarea lor atunci când le trăiește. Consecința este că acești copii vor întâmpina dificultăți în exprimarea empatiei și achiziționarea de comportamente prosociale. Pe de altă parte părinții care exprimă nonverbal cu frecvența mai mare emoții negative influențează modul în care copiii lor își vor exprima emoțiile. Exprimarea emoțiilor pozitive este perceput ca un element esențial pentru inițierea interacțiunilor cu ceilalți pentru capacitatea de a rezolva în mod eficient conflictele și implicit pentru dobândirea strategiilor eficiente de reglare emoțională.

Grădinița prin influența educatorilor în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale este foarte importantă mai ales datorită faptului că începând cu vârsta preșcolară timpul pe care copiii îl petrec în grădiniță este în multe cazuri mai mare decât cel petrecut cu părinții.

Grădinița reprezintă în sine un context social în care copiii au ocazia să interacționeze cu ceilalți copii în mai mare măsură decât în cadrul familiei. De aceea în aceste situații copiii pot să învețe sistematic despre emoții și comportamente sociale adecvate. Unul dintre aspectele foarte importante care merită să intre în discuție este relația educator-copil. Calitatea acestei relații este substratul oricărei interacțiuni pozitive. Unii copii pot dobândi un statut privilegiat tocmai datorită faptului că reușesc să se adapteze și să se conformeze cerințelor educatorului fără prea multe probleme. Pe de altă parte, alți copii care nu corespund expectanțelor riscă să fie percepuți ca o „problemă” și să fie tratați în consecință. Dacă așteptările față de ei sunt negative, atunci orice comportament pozitiv poate fi perceput ca un accident și să nu fie încurajat ca un comportament adecvat. Ca urmare, nici copilul nu va încerca să se comporte dezirabil și nici nu va primi sprijin suficient pentru a repeta comportamentul din partea educatorului.

De asemenea, atitudinea educatorului față de disciplină precum și consecvența cu care aplică recompensele și pedepsele este extrem de importantă. Educatorii care nu obișnuiesc să le explice copiilor regulile și care nu aplică consecvent consecințele stabilite în legătură cu respectarea regulilor favorizează sentimentul lipsei de control și împiedică dezvoltarea autonomiei copilului. Astfel, copiii care trăiesc într-un mediu pe care-l percep ca fiind necontrolabil și nepredictibil, au multe dificultăți în reglarea emoțională și în integrarea în grup. Pe de altă parte, copiii cu care se discută regulile și în cazul nerespectării lor se aplică consecințele discutate, vor dezvolta abilități de reglare emoțională optimă. Reacțiile educatorilor la manifestările emoționale ale copiilor reprezintă o sursă importantă de învățare despre emoții. Utilizarea în diferite contexte a cuvintelor care denumesc emoții este o modalitate de a învăța copiii să recunoască și să denumească emoțiile proprii sau ale celorlalți. Copiii ale căror competențe sociale sunt insuficient dezvoltate întâmpină dificultăți în formarea și menținerea relațiilor sociale. Ei pot fi marginalizați și respinși de colegii lor, petrecând mai mult timp jucându-se singuri, ceea ce contribuie la izolare și la interacțiuni limitate cu copiii de aceeași vârstă. Aceste neajunsuri sunt la rândul lor responsabile de limitarea contextelor în care copiii pot învăța competențele sociale specific vârstei, generând un cerc vicios care poate duce la cronicizarea (agravarea) problemelor de relaționare. Lipsa popularității printre colegi și izolarea pot avea consecințe formarea unei imagini negative despre capacitatea copilului de a face față interacțiunilor sociale, care se manifestă de regulă prin comportamente de evitare a celorlalți copii, acestea pot duce și la o serie de probleme asociate cum ar fi depresia și anxietatea.

După cum preciza și Catrinel A. Ștefan în ghidul practic pentru educatori - *Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari*, acei copii care au abilități sociale slab dezvoltate prezintă dificultăți în urmărirea instrucțiunilor educatoarei, nu se pot concentra în cadrul activităților și în consecință nu își îndeplinesc în mod corespunzător sarcinile de la grupă. Pe termen lung, aceste deficite au consecințe negative asupra adaptării la cerințele școlare care pot conduce ulterior la probleme cum ar fi absenteismul și abandonul școlar.

Aceeași autoarea considera că predispoziția pentru probleme de sănătate mentală se poate manifesta în adolescență sub forma tulburărilor de comportament (ex. manifestarea comportamentelor opozante caracterizate prin refuzul de a respecta regulile, sfidare la adresa celorlalți, incapacitatea de a ține cont de dorințele celorlalți și reacții agresive) și a delincvenței juvenile.

Astfel, educatorul devine la rândul său un model dar și un antrenor pentru dezvoltarea competențelor emoționale și sociale ale copilului. Utilizarea de către acesta a unui limbaj care să atragă atenția asupra emoțiilor sau a evidențierii reacțiilor emoționale în contextul acțiunilor obișnuite scade riscul copiilor de a avea dificultăți în înțelegerea emoțiilor precum și a consecințelor pe care le au comportamentele lor.

Relația de atașament securizant dintre educator- copil îi oferă copilului surse suplimentare de adaptare la mediu și de compensare a posibilelor relații insecurizante cu părinții. Explicația efectului compensatoriu constă în faptul că relația de atașament securizant cu educatorul poate furniza copilului un model alternativ de relaționare și atenuează efectele negative ale relației de atașament insecurizant părinte – copil. Acest lucru îi permite copilului să dezvolte relații sociale adecvate cu alți adulți sau copii de aceeași vârstă.

Competențele emoționale sunt strânse legate și de competențele sociale, deoarece gestionarea propriile emoții și ale celorlalți este deosebit de important pentru inițierea și menținerea relațiilor sociale.

Relația dintre cele două competențe este și mai evidentă în perioada preșcolară când popularitatea și formarea prietenilor depind în mare măsură de abilitatea copilului de a recunoaște și de a reacționa adecvat la emoțiile proprii și ale celorlalți.

După cum se poate observa, insuficienta dezvoltare a competențelor emoționale are impact asupra celor sociale care la rândul lor le influențează pe cele emoționale, motiv pentru care cele două tipuri de competențe contribuie în egală măsură la dezvoltarea optimă a copiilor.

CAPITOLUL III

MODALITĂȚI DE REALIZARE A EDUCAȚIEI SOCIO-EMOȚIONALE ÎN DIFERITE ETAPE DE VÂRSTĂ

Conținutul unității de curs:

- 3.1. Specificul dezvoltării socio-emoționale a copiilor la diferite etape de vârstă (de la 1 la 3 ani; 3-5 ani; 6-7 ani)
- 3.2. Activități pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor la diferite etape de vârstă
- 3.3. Implicații ale evaluării dezvoltării socio-emoționale asupra procesului educațional

Scopul unității de curs:

- Înțelegerea esenței specificului dezvoltării socio-emoționale la diferite etape de vârstă:
- Conștientizarea necesității activităților pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor la diferite etape de vârstă.

Obiectivele operaționale:

- Explicarea conținutului dezvoltării socio-emoționale a copiilor la diferite etape de vârstă;
- Lămurirea necesității activităților pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor;
- Identificarea condițiilor în desfășurarea activităților pentru dezvoltarea socio-emoțională;
- Identificarea dificultăților, obstacolelor în evaluarea dezvoltării socio-emoționale a copiilor.

Sarcini de lucru:

1. În baza studierii curriculumului copiilor de vârstă timpurie identificați abordările diacronice ale educației socio-emoționale în diferite grupe de vârstă.
2. Elaborați proiecte didactice care sprijină formarea și exersarea abilităților socio-emoționale la copii.

3.1. Specificul dezvoltării socio-emoționale a copiilor la diferite etape de vârstă

Dezvoltarea emoțională și socială este un domeniu care ține de sentimentele copilului față de propria persoană și de relațiile lui cu alte persoane. Acest aspect al dezvoltării se referă la comportamentul copilului și la reacțiile sale în cadrul jocului și al altor activități cotidiene, la legătura emoțională formată dintre copil și părinții săi sau persoanele apropiate, la relațiile dintre copil și membrii familiei sau prieteni.

Alte aspecte fundamentale ale dezvoltării emoționale și sociale sunt: asumarea rolurilor specifice sexului copilului, independența, empatia, prietenia, simțul moralității, simțul umorului, încrederea, acceptarea regulilor.

COPILUL DE LA 1 AN LA 3 ANI

Copiii mici cred că ei sunt centrul universului și pot fi foarte posesivi. "Nu" devine cuvântul lor preferat și un mod de a-și afirma independența. Ei pot fi frustrați cu ușurință când nu reușesc să facă ceea ce doresc, iar asta generează furie și emoții puternice, însă de scurtă durată. Conștientizarea propriului eu și a simțului proprietății (să împartă sau nu lucrurile cu alții) sunt elemente firești ale dezvoltării.

Copiii se pot juca timp îndelungat alături, nu unul cu celălalt. Deși este oportun să le vorbim copiilor despre noțiunea de a împărți cu altul și despre sentimentele altor persoane, totuși este prea devreme ca ei să poată ceda jucăria sau să înțeleagă sentimentele altor persoane. Copilul va dezvolta aceste abilități în anii ce urmează. Este important de încurajat independența copilului, dar, în același timp, de impus disciplină și de stabilit limite. Activitățile de rutină sunt foarte importante la această vârstă, deoarece acestea îl fac pe copil să se simtă în siguranță. Consecvența este foarte importantă. În primii ani de viață copiii trebuie ajutați să-și formeze încrederea în propria independență prin crearea unui mediu sigur pentru explorare. Încurajați independența copilului prin a-l lăuda și a-i explica lucrurile.

Dezvoltarea socială și emoțională de la 1 la 3 ani

- Începe să învețe/însușească reguli.
- Accesele de furie sunt un lucru firesc.
- Adoră să se joace singur sau alături de alți copii (nu împreună cu alți copii).
- Manifestă un comportament defensiv.
- Devine tot mai independent și testează limitele.
- Se crede centrul universului.
- Devine din ce în ce mai conștient de sine și își exprimă emoțiile, cum ar fi: gelozia, afecțiunea, mândria, rușinea.
- Este capabil să identifice sexul.
- Își schimbă rapid dispoziția.
- Emoțiile sunt, de obicei, foarte intense, dar de scurtă durată.
- Activitățile de rutină sunt foarte importante.
- Îi poate liniști pe alți copii.
- Începe să inițieze activități.
- Începe să se opună activ disciplinei.

COPILUL DE 3 – 5 ANI

Cele mai importante persoane din viața copilului sunt părinții / familia lui. În această perioadă copiii vor să le facă pe plac altora. Ei au nevoie de aprobare frecventă, reasigurare și

atenție. Le poate fi frică atunci când sunt separați de părinți, dar în general se pot ușor consola și adapta la medii noi. Încep să învețe cum să interacționeze cu semenii lor și sunt predispuși să dobândească abilități socioemoționale, deoarece s-au dezvoltat mintal și fizic. Ei au o capacitate mai bună de a-și stăpâni emoțiile și se pricep mai bine să interpreteze emoțiile altor persoane.

La vârsta de trei ani copilul face un salt imens în mediul de socializare. Părinții /educatorii trebuie să-l ajute pe copil să interacționeze social. Ei îl vor ajuta să se alătore /implice în joc și îi vor oferi opțiuni pentru soluționarea conflictelor și a situațiilor dificile. Însușirea acestor abilități va contribui la formarea încrederii în sine a copilului și îl va face să fie pozitiv, să se simtă bine când se joacă și interacționează cu alți copii.

La această vârstă copiii au o imaginație bogată, încurajați-le creativitatea și imaginația. Totodată, la copil se manifestă simțul umorului și abilitatea de a demonstra empatie pentru alții. La patru ani copiii adoră să se joace în jocuri de imaginație. Ei vor încerca diverse roluri – de la mama, tata până la gunoier sau polițist, iar scopul acestor jocuri este de a înțelege rolul adulților din viața lor. Personalitatea copilului și controlul emoțional se dezvoltă foarte mult în acești ani. Se pune baza pentru interacțiunile sociale ale copilului pentru viața lui ulterioară.

Pe măsură ce copiii cresc, ei devin mult mai încrezători, mai sociabili și mai puțin dependenți de alții. Ei încep să înțeleagă cum să se comporte în diverse situații, cooperând, acceptând și respectând regulile. Copiii sunt diferiți. Unii copii pot fi sociabili, prietenoși, afectuoși și pot reacționa la situații noi cu multă curiozitate. Alți copii pot fi timizi, precauți față de situațiile noi sau necooperanți. Părinții și educatorii pot să-i ajute pe copii să înțeleagă și să-și stăpânească emoțiile și să aibă așteptări adecvate privind comportamentul lor. Acest lucru îi ajută pe copii să dobândească mai multă încredere în formarea prietenilor și să se implice în jocuri cu semenii lor. Competențele socioemoționale se vor păstra la copil pe durata întregii vieți.

DEZVOLTAREA SOCIALĂ ȘI EMOȚIONALĂ DE LA 3 LA 5 ANI

- Îi place să se joace în jocul "De-a..." cu alți copii.
- Învăță să împartă obiectele lui și să-și aștepte rândul.
- Trebuie să cunoască bine și consecvent regulile și consecințele încălcării acestora.
- Are nevoie să fie încurajat, să-și exprime sentimentele prin cuvinte.
- Își asumă responsabilitatea pentru acțiunile sale.
- Prietenii devin mai interesanți decât adulții.
- Se joacă în aer liber cu puțină supraveghere; îi place când au încredere în el.
- Folosește tot mai mult cuvintele pentru a rezolva conflictele.
- Dispune de capacitatea de a empatiza.

COPILUL DE 6-7 ANI

Studiile demonstrează că acei copii care au dezvoltate abilitățile sociale se adaptează mai bine la mediul școlar și au rezultate mai bune. Vârsta preșcolară este perioada când trebuie să punem accent pe abilitățile de comunicare și cele legate de sfera emoțională. Petreceți cât mai mult timp cu copilul pentru a-i dezvolta abilitățile de empatizare, cooperare, ascultare, identificare a sentimentelor, alte trăsături și abilități similare. Este bine dacă copilul știe alfabetul și să socotească, să-și lege șireturile, dar reușita la școală depinde mult mai mult de abilitățile sociale. Este mult mai complicat să-i învățăm pe copii ce înseamnă prietenie și sentimente decât să le ajutăm să însușească matematica. E necesar de găsit timp la etapa potrivită pentru a asigura succesul copilului.

DEZVOLTAREA SOCIALĂ ȘI EMOȚIONALĂ DE LA 6 LA 7 ANI

- Sunt dispuși să se joace în cooperare, să-și aștepte rândul și să împartă cu alții.
- Manifestă mai multă autonomie.
- Își asumă responsabilitatea pentru îndeplinirea unor sarcini simple.
- Înțeleg propriile sentimente și emoțiile celorlalți (se dezvoltă empatia).
- Înțeleg consecințele acțiunilor lor.
- Sunt capabili să utilizeze cuvinte pentru a descrie propriile sentimente.
- Își exprimă simțul umorului (prin ghicitori, glume și cuvinte fără sens)

3.2. Activități pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor la diferite etape de vârstă

COPILUL DE 12 – 15 LUNI

- Lăudați copilul pentru că încearcă să facă sau face lucrurile independent.
- Dați-i copilului cutii mari, blocuri pentru construit, creioane și hârtie pentru a se juca.
- Oferiți-i copilului toată dragostea și atenția.

COPILUL DE 16 – 18 LUNI

- Oferiți-i copilului posibilitatea de a vă ajuta în sarcinile de zi cu zi.
- Încurajați copilul să exploreze, să ia decizii și să încerce proiecte provocatoare.
- Oferiți-i oportunități de a se juca cu alți copii.

COPILUL DE 19- 24 LUNI

- Jucați-vă cu el, utilizați obiecte simbolice în joc, de exemplu, "De-a magazinul".
- Cântați, aplaudați și dansați împreună.
- Jucați-vă în jocuri care să încurajeze copilul să vă imită.

COPILUL DE 24-36 LUNI

Lăsați copiii să-și aleagă hainele și să se îmbrace singuri.

- Discutați cu copiii despre sentimentele lor: ”Văd că ești supărat/ă.
- Ascultați-l pe copil și vorbiți cu el, stați la nivelul lui.

3.3. Activități pentru dezvoltarea socio-emoțională a copilului de la 3 la 5 ani

COPILUL DE 3 ANI

- Lăsați-i să se joace în grupuri mici, astfel îi veți putea ajuta să soluționeze conflictele/problemele.
- Propuneți-le jocuri de masă care îi vor învăța să-și aștepte rândul.
- Citiți-le cărți despre diferite sentimente.
- Propuneți-le jocuri imaginare care presupun folosirea limbajului și îi învață cum să se joace cu alți copii.
- Cereți-le să vă ajute în gospodărie(să spele jucăriile, să se implice la transportarea obiectelor/lucrurilor. Oferiți-le alegeri cu privire la lucrurile pe care le pot face sau avea.

COPILUL DE 4-5 ANI

- Oferiți-le oportunități de a se juca în aer liber cu alți copii, însă fiți cu ochii pe ei.
- Rugați copilul să vă spună despre cartea citită, adresați-i întrebări în baza acesteia.
- Luați copilul în parc, la muzeu sau la bibliotecă pentru a se socializa cu alții.
- Încurajați copilul să ia decizii.
- Rugați copilul să vă ajute la aranjarea mesei, strânsul jucăriilor, la gătit etc.

COPILUL DE 6-7 ANI

Părinții/educatorii trebuie să le formeze copiilor abilitățile de soluționare a problemelor, deoarece aceștia nu le vor învăța de la sine.

1.Ajutați copiii să identifice și să formuleze problema.(”Ce s-a întâmplat? Observ că sunteți supărați”,) Rugați copiii să spună/descrie ce se întâmplă, apoi reformulați problema (amintiți-le regulile de securitate).

2.Solicitați din partea copiilor cât mai multe idei pentru soluționarea problemei (”Ce puteți face acum ca să soluționați problema creată?” (oferiți-le sugestii dacă este necesar).

3.Discutați cum ar putea da rezultate ideile sugerate privind soluționarea problemei. Discutați situațiile și soluțiile: ”Ce-ar fi dacă/Ce se întâmplă dacă...?”, ”Cum credeți...?”.

4.Ajutați copiii să ajungă la un compromis sau la un numitor comun: ”Vi se pare o idee bună?”. Ajutați copiii să încerce soluția. Retrageți-vă și observați-i cum interacționează.

6.Apoi, reveniți și vedeți dacă este nevoie să modelați în continuare comportamentul/situația. Încurajați-i pentru felul în care au discutat problema, spunând de exemplu: ”Ați făcut un lucru excelent, gândindu-vă cum să vă jucați împreună. Vă place când aruncați mingea unul altuia?”.

CAPITOLUL IV

EDUCAȚIA SOCIO-EMOTIONALĂ A COPIILOR ÎN CONDIȚIILE ACTIVITĂȚII PRACTICE

Conținutul unității de curs:

- 4.1. Activitatea practică la vârsta timpurie. Dezvoltarea emoțiilor în procesul activității
- 4.2. Atitudinea afectivă a copilului față de alt copil în diverse condiții: în condițiile opțiunii morale libere; în procesul îndeplinirii unei sarcini individuale; în procesul îndeplinirii în perechi a sarcinii
- 4.3. Activitatea în comun a copiilor și particularitățile relațiilor reciproce dintre ei

Scopul unității de curs:

- Înțelegerea și conștientizarea esenței activităților practice în dezvoltarea emoțiilor la copii.
- Identificarea atitudinii afective a copilului față de alt copil în diverse condiții.

Obiectivele operaționale:

- Precizarea și analiza activităților practice la vârsta timpurie orientate la dezvoltarea emoțiilor la copii;
- Analizarea atitudinii afective a copilului față de alt copil în diverse condiții;
- Evidențierea și caracteristica activității în comun a copiilor și particularitățile relațiilor reciproce dintre ei.

Sarcini de lucru:

1. 1. Analizați activitatea practică în grădinița de copii și rolul ei în dezvoltarea emoțiilor la copii.
2. Demonstrați modele de activități practice orientate la dezvoltarea socio-emoțională a copiilor.
3. Realizați conținutul aproximativ al unei activități practice orientat spre atitudinea afectivă a copilului față de alt copil în diverse condiții.

4.1. Activitatea practică la vârsta timpurie. Dezvoltarea emoțiilor în procesul activității

Un rol decisiv la formarea sensibilității sufletești a copiilor au condițiile sociale concrete în care trăiesc și sunt educați, precum și bogata experiență de viață acumulată de ei în condițiile respective. Această experiență cuprinde atitudinea față de membrii familiei, particularitățile relațiilor reciproce dintre ei, sistemele valorice adoptate de adulții din anturajul său, activitatea practică și faptele acestora. De asemenea copilul este puternic înrâurit și de anumite situații de

viață, de exemplu, de îmbolnăvirea gravă a unei persoane apropiate, care are nevoie de îngrijirile corespunzătoare, precum și de atitudinea afectuoasă a tuturor membrilor familiei etc.

Un loc deosebit în dezvoltarea calităților umane la preșcolari le revin diverselor tipuri de activități. Vom examina în continuare rolul pe care-l dețin activitățile practice în dezvoltarea la copii a calităților umane, precum și particularitățile lor specifice, întrucât tipul respectiv de activități contribuie esențial la formarea la preșcolari a conduitei morale.

Activitatea practică ocupă un loc important în viața copiilor preșcolari. Ea cuprinde diverse feluri de muncă manuală: modelarea, aplicațiile, munca artistică, precum și îndeplinirea unor îndatoriri și sarcini de muncă simple: menținerea curățeniei în cameră și în curte, pe terenul de joc; executarea serviciului în ospătărie și la colțul naturii ș.a.

Este firesc să presupunem că un rol important în cultivarea la copii a unor astfel de calități umane, cum sunt bunătatea, omenia, sensibilitatea sufletească, le revine situațiilor în care copilul nu acționează de unul singur, ci împreună cu alții. Nu trebuie însă să ne închipuim că activitatea în comun influențează pozitiv asupra copilului în mod automat.

De cele mai multe ori, însă, în procesul activității în comun, manifestările emoționale ale copiilor nu sunt atât de puternic reliefate, cu toate acestea se poate întâmpla ca vreunul dintre ei să se poarte în mod jignitor față de un altul (prin faptul că se face a nu observa greutățile întâmpinate de seamașul său, nu-i răspunde vecinului la propunerea de a-l ajuta sau a-i răspunde grosolan).

De aceea credem că este necesar ca, după ce au fost stabilite formele concrete de interacțiune a copiilor în timpul activității lor practice, să le cultivăm, odată cu îndrumările date în vederea însușirii anumitor priceperi și deprinderi practice, astfel de calități însemnate cum sunt sensibilitatea sufletească, dorința de a-și ajuta partenerul în timpul lucrului, de a împărți frățește cu el materialele, de a-i acorda întâietate când asta o cere buna desfășurare a muncii în comun ș.a.

În procesul activității practice există mari posibilități de cultivare a sensibilității sufletești a copilului chiar și la nivelul acțiunilor obiectuale. Orice acțiune practică îl obligă pe copil să se orienteze în prealabil în ce privește conținutul ei obiectual. Și această etapă orientativă este, în mod firesc urmată de etapa executivă în procesul înfăptuirii unei acțiuni.

Valorificarea posibilităților respective va contribui într-o anumită măsură la „întoarcerea” copilului cu fața spre lumea sufletească a altor oameni, ceea ce ni se pare foarte important în etapa inițială a dezvoltării sale, când încă nu s-au constituit relațiile reciproce dintre copii, când înseși formele de interacțiune practică sunt departe de a fi desăvârșite.

Dezvoltarea emoțiilor în procesul activității. Sfera afectivă a copilului se dezvoltă în procesul activității sale și depinde de conținutul și structura acestei activități.

Trăirile afective ale copilului încep să fie provocate nu numai de ceva plăcut sau neplăcut, dar și de ceva ce e bun sau rău, de ceea ce corespunde sau nu cerințelor stabilite de adulți.

Emoțiile copilului se manifestă spontan, fiind însoțite de participarea deosebit de activă a mimicii, limbajului, gesturilor.

Stabilirea unor relații afectuoase cu educatorul are o mare importanță pentru copil. Aprecierea dată de educator faptelor copilului are o înrâurire puternică asupra stării sufletești a preșcolarului.

Pentru a înțelege just emoțiile copilului, trebuie să stabilim cauzele care i le-au provocat. Acestea din urmă iau naștere în procesul activității conștiente a copilului, datorită căreia el începe nu numai să înțeleagă, dar și să trăiască pe nou realitatea înconjurătoare.

Activitatea muzicală, audierea poveștilor, povestirilor, cunoașterea naturii meleagului natal, jocurile dramatizări, desenul îi dezvoltă preșcolarului trăirile estetice.

Activitățile și jocurile didactice îi îmbogățesc pe preșcolari cu noi cunoștințe, le asigură dezvoltarea emoțiilor intelectuale.

Sentimentele morale se dezvoltă la copil în procesul activității, îndeplinirii practice a cerințelor morale.

Caracterul dezvoltării emoțiilor superioare specifice omului (sentimentul compasiunii, sensibilitatea la durerile și bucuriile altora) constituie o condiție esențială a însușirii normelor morale.

Activitatea practică ocupă un loc important în viața copiilor preșcolari. Ea cuprinde diverse feluri de muncă manuală: modelarea, aplicația, munca artistică, manuală, serviciul în ospătărie și în colțul naturii etc.

De cele mai multe ori manifestările emoționale ale copiilor sunt puternic reliefate. De aceea este foarte important să le cultivăm așa calități însemnate cum sunt: sensibilitatea sufletească, dorința de a-și ajuta partenerul în muncă.

Spre deosebire de alte tipuri de activități efectuate de copii, activitatea practică-obiectuală poate fi dirijată într-o măsură mai mare de către adult.

Valorificarea posibilităților respective va contribui la întoarcerea copilului cu fața spre lumea sufletească a altor oameni, când încă nu s-au constituit relațiile reciproce dintre copii.

4.2. Atitudinea afectivă a copilului față de alt copil în diverse condiții: în condițiile opțiunii morale libere; în procesul îndeplinirii unei sarcini individuale; în procesul îndeplinirii în perechi a sarcinii

a. Atitudinea afectivă a copilului în condițiile opțiunii morale libere

Primele manifestări de atașament sufletesc reciproc la preșcolarii mici sunt de regulă, ocazionale și netrainice. Adultul le poate influența ușor: prin sugestii, explicații, exemple convingătoare. La preșcolarii mari, se pot observa atașamente afective destul de durabile.

Care situații din activitatea practică a copiilor oferă cele mai mari posibilități pentru studierea relațiilor reciproce dintre copii?

Manifestarea emoțiilor morale este favorizată în primul rând, de situațiile în care copilul este pus în condițiile opțiunii morale. Situațiile reciproce constau în faptul că cel care nimereste în ele este nevoit să aleagă între două sau mai multe variante de comportare, diferite din punct de vedere moral.

b. Atitudinea copilului față de altul în procesul îndeplinirii unei sarcini individuale

O situație în care fiecare dintre copii îndeplinește o muncă individuală alături de colegul său de grupă.

Realizarea unei aplicații tematice după un model anumit (centrul artei), 4 copii. În aceste condiții de activitate în interiorul echipei nu apar relații negative, deși emoții negative ar putea să aibă membrii lor.

Domnește o atmosferă caldă, binevoitoare. În condițiile respective copiii comunică între ei despre felul cum au înțeles sarcina, despre atitudinea pe care o au față de ea și față de anumite dificultăți întâmpinate pe parcurs.

În realitate, însă, în cazul dat, nu asistăm la o comunicare în înțelesul deplin al cuvântului. Pe copii nu-i interesează dacă a perceput interlocutorul său cele comunicate. Ei repetă sfârșitul de frază al cuiva, sau formulează singuri un gând. O astfel de activitate apare ocazional, de scurtă durată.

Trăirile afective apar și la alte ocazii, și anume atunci când copiii se adresează pe parcurs unul altuia, insistându-și semasul să le împărtășească succesul său sau insuccesul lor.

Deși aceste emoții negative sunt destul de pronunțate, ele se sting repede, fără a căpăta o dezvoltare ulterioară și fără a influența esențial relațiile dintre copii în procesul activității, care sunt în fond binevoitoare.

Încheierea activității copiilor va fi, de asemenea, variată colorată afectiv în funcție de modul în care a fost organizată de către adult. De exemplu („Care lucrare este cea mai reușită”), aprecierile făcute vor trezi, de regulă, copiilor anumite reacții emoționale.

Sau "Nu știu care e mai reușită, "Toate îmi plac la fel de mult. Unii copii își exprimă deschis invidia bolnăvicioasă, trezită de lucrarea mai izbutită a unui coleg.

Răspunsul este că și în prima, și în a doua situație copiii și-au manifestat adevărata atitudine afectivă față de sămasul său, Condițiile activității din cele două situații fiind diferite, au înrâurit corespunzător asupra personalității, asupra sferei emoționale a acestor copii - mai puternic în prima situație, și mai slab în a doua.

c. Emoțiile copiilor în procesul îndeplinirii în perechi a sarcinilor

Pentru a putea observa mai clar dependența atitudinii afective a copilului față de anumite condiții de activitate, se vor schimba încă o dată aceste condiții. Se vor păstra încă trăsăturile esențiale ale primei situații: efectuarea de către copii a unor activități cu un grad de dificultate diferit, după încheierea căreia se trece la îndeplinirea unei activități de un alt tip. Activitățile respective nu vor fi executate în mod individual, ci în pereche: fiecare pereche va primi o sarcină proprie, iar după terminarea lucrului, copiilor li se va permite să se joace aceeași sarcină, în colțul jocurilor. La prima vedere s-ar părea că în noua situație au fost făcute doar niște modificări neînsemnate în raport cu prima situație. Dar nu e așa: stabilirea acestei structuri a activității copiilor duce la transformarea substanțială a atmosferei anterioare, a conținutului și formei manifestărilor emoționale, precum și a duratei și intensității lor, imprimându-i situației date un caracter de întrecere și rivalitate.

În primul rând, în noua situație are loc disputarea poziției de lider în cadrul fiecărei perechi. De regulă copiii se grăbesc să-și exprime pretențiile, să-și afirme propria superioritate. De aceea izbucnesc conflicte în interiorul fiecărei perechi.

După un timp oarecare, însă, atmosfera emoțională tensionată se destinde și partenerii fiecărei perechi trec la activitatea propriu zisă: își distribuie acțiunile viitoare, stabilesc ordinea de executare a lor, convin asupra altor momente importante ale sarcinii de muncă. Însă o parte dintre copii nu izbutesc să stabilească relații de bună înțelegere nici spre sfârșitul activității: lucrează, cuprinși de o stare continuă de nemulțumire, iritare, care la unii dintre ei ia forma unor conflicte fățișe: nu-și cedează unul altuia instrumentele de lucru, și le zmulg cu sila din mână, adresează educatorului plângeri împotriva partenerului.

Așa dar, în interiorul perechii respective are loc distribuirea forțelor și afirmarea pozițiilor proprii ale partenerilor; copiii sunt atât de absorbiți de aceste preocupări, încât pare că au uitat cu desăvârșire că alături lucrează o altă pereche.

Abia după ce prima pereche își termină de îndeplinit sarcina și începe activitatea de joc, în încăperea se instalează un moment de destindere, apoi este reluată orientarea activă spre lucru, ținându-se seama de munca perechii vecine: copiii urmăresc nu numai felul cum perechea de alături îndeplinește anumite acțiuni și operații, ci activitatea ei în ansamblu.

Dacă o pereche a isprăvit lucrul și a început să se joace, iar cealaltă continuă să muncească la îndeplinirea sarcinii, are loc trecerea de la relațiile dintre copiii aceleiași perechi la raporturile dintre perechi, de exemplu, încetează contradicțiile dintre partenerii perechii care s-a angajat în joc.

Se schimbă, de asemenea, și climatul emoțional din interiorul perechii care continuă să lucreze, totodată trăirile celor doi copii pot avea un caracter diferit. De exemplu, în timp ce unul dintre membrii acestei perechi suferă profund din pricina refuzului colegilor de a-l ajuta să-și îndeplinească sarcina, partenerul său găsește în sine puteri nu numai pentru a-și ascunde propria suferință, resimțită din acelaș motiv, dar și pentru a-și alina tovarășul, ba chiar încearcă să-i creeze o dispoziție bună. Există și cazuri când unul dintre copiii din perechea ce continuă să lucreze își părăsește la un moment dat partenerul și să îndreaptă spre perechea care se joacă, lăsându-și tovarășul singur în fața a trei persoane care se joacă, adică are loc dizolvarea perechilor.

Dacă emoțiile din interiorul perechilor se transformă treptat din negative în pozitive, atunci, interacțiunea dintre aceste perechi, care la început n-a fost strânsă, după trecerea la joc a uneia din ele, va căpăta un caracter negativ stabil.

Când educatorul trece la stabilirea condițiilor concrete ale activității copiilor, el trebuie să știe deja dacă condițiile date vor contribui sau nu la manifestarea amplă, desfășurată a emoțiilor, precum și care va fi valoarea lor morală. De pildă, el trebuie să știe că, în condițiile înfăptuirii de către copii a unei sarcini absolut identice, chiar și în cazul absenței unor contacte personale strânse dintre executanți, ne putem aștepta la o atmosferă generală calmă de lucru. Atunci când există o mare deosebire între sarcinile de muncă propuse copiilor, fiind prevăzută totodată schimbarea tipului de activitate după terminarea celei precedente, ne putem aștepta la cele mai diverse manifestări afective în relațiile dintre ei.

Dar înseamnă oare asta că manifestările afective ale aceluiaș copil, care participă la activități practice în diferite situații, schimbându-și de fiecare dată și partenerul, vor fi de asemenea diverse, neomogene, instabile? O atare variabilitate a manifestărilor afective ale copilului se va îmbina cu o stabilitate emoțională destul de pronunțată, care este specifică fiecărui individ, conturându-i profilul emoțional inconfundabil. Totuș, vom ține cont de faptul că activitățile practice în care se angajează copilul sunt capabile să-i provoace emoții destul de puternice și că, în asemenea împrejurări, preșcolarul parcă și-ar pierde controlul asupra sa (tocmai de aceea atitudinea lui afectivă nu depinde în mod strict de gradul de însușire teoretică a normelor și regulilor de conduită).

4.3. Activitatea în comun a copiilor și particularitățile relațiilor dintre ei

În procesul cultivării relațiilor reciproce pozitive la preșcolari, un rol însemnat îi revine activității în comun.

Nici în una din situațiile descrise mai sus n-a existat o autentică activitate în comun a copiilor, cu toate că în unele momente ei acționau împreună.

Activitatea în comun a unei anumite grupe de copii presupune participarea obligatorie a fiecărui copil, precum și contribuția sa concretă de muncă materializată în produsul comun. Ea are drept componente de bază rezultatul activității de muncă și relațiile dintre participanți, manifestate în procesul muncii.

Metodele de organizare a activității practice în comun, care imprimă acestor relații o formă concretă, pot fi dintre cele mai variate. De pildă, activitatea în comun a unui grup de copii (în vederea confecționării detaliilor de aplicații, după un model anumit) poate fi organizată în așa fel ca unele porțiuni ale ei, de un grad aproximativ egal de dificultate, să fie executată în mod individual de către diferiți copii, după care va urma îmbinarea rezultatelor concrete ale muncii lor în produsul comun.

În realitate se întâlnește și următorul tip de activitate în comun: unul dintre participanți efectuează anumită parte din muncă, produsul activității sale constituind materialul inițial pentru activitatea altui copil; rezultatul acțiunilor acestuia reprezintă materialul inițial pentru activitatea celui de al treilea executant etc. În condițiile unei asemenea distribuirii a volumului muncii realizate în comun, interacțiunea copiilor și relațiile afective dintre ei se vor manifesta, în fond, în momentul transmiterii rezultatelor de muncă intermediare de la unul la altul.

Însă și acest tip de activitate nu epuizează nici pe departe formele posibile de relații dintre copiii angajați într-o activitate comună. Adoptarea de către educator a unei atitudini creatoare față de problemele ridicate de organizarea activității în comun a copiilor îl va ajuta să descopere și alte forme ale acestei activități, nu mai puțin valoroase din punct de vedere educațional.

Organizarea activității în comun a copiilor nu este o sarcină atât de simplă, pe cât se pare la prima vedere. Nu rareori pedagogii încearcă s-o realizeze în mod primitiv, propunându-le copiilor să lucreze împreună (să construiască, să modeleze) fără să le lămurească în ce constă sensul adânc al noțiunii de *activitate în comun*.

Pentru ca activitatea în comun să contribuie efectiv la apariția și dezvoltarea relațiilor reciproce dintre copii, la crearea situației în care, în procesul muncii, fiecare copil își vede sâmașul, îl înțelege și reacționează afectiv la starea în care se găsește acesta în orice moment, nu e suficient să fie stabilită sarcina de lucru, care urmează a fi materializată sub forma produsului colectiv. Mai este nevoie – și asta e foarte important – să dăm o formă concretă acestor relații reciproce, precum și interdependenței dintre anumite acțiuni obiectuale (adică să stabilim precis

consecutivitatea etapelor activității, acțiunilor, să determinăm exact punctele de conexiune dintre ele precum și procedeele de înrâurire asupra executanților etc), formă ce ar contribui la desfășurarea comunicării reciproce active a copiilor, incluzând evidențierea prin discuții a sensului social al activității date, a destinației ei, a aportului fiecăruia la obținerea produsului, a condițiilor necesare pentru îndeplinirea cu succes a sarcinii acumulate.

Alternarea situațiilor în cadrul activității practice ne permite să ne convingem la modul concret de legătura strânsă existentă între particularitățile activității date în manifestările afective ale copiilor în raport cu colegii lor. Fiecare situație contribuie la crearea unui fundal afectiv specific, inconfundabil, care influențează atmosfera generală de lucru, precum și manifestările afective individuale ale executanților.

În concluzie putem afirma:

1. Activitatea practică a unui grup alcătuită din doi sau mai mulți copii permite aplicarea unor metode variate de organizare a ei. Totodată, de particularitățile metodei depinde calitatea experienței social-emoționale acumulate de ei, care include: înțelegerea lumii sufletești a partenerului, aprecierea dispoziției lui.

2. Organizarea activității practice a copiilor în scopul cultivării unor înalte calități morale îl obligă pe educator nu numai să asigure latura obiectual- operațională a activității, dar și valorificarea maximă a posibilităților de dezvoltare în fața copiilor a aspectului socio-afectiv.

3. În etapa de pregătire a unei activități de muncă concretă, educatorul va face rost de materialele necesare și va stabili exact când și unde va aplica relațiile de interdependență dintre copii în procesul lucrului.

4. Dacă educatorul va constata că copiii s-au încadrat activ în activitatea în comun, el poate să complice condițiile ei, introducând situații în care copiii vor fi obligați să facă o alegere morală.

5. Cu toate că rezultatul material al activității îl constituie produsul și eforturile copiilor sunt orientate în acest sens, nu întotdeauna educatorul trebuie să accelereze realizarea lui. El poate să stimuleze stabilirea interrelațiilor copiilor, să-i activeze în ceea ce privește expunerea părerilor, aprecierilor adresate partenerului de lucru în legătură cu starea în care se găsește acesta, cu dispoziția, cu trăirile lor afective.

6. Educatorul nu se va grăbi să le sugereze preșcolarilor eșirea din situațiile complicate din punct de vedere moral, nu le va dezvoltă atitudinea pe care dorește personal să-o manifeste ei într-un caz sau altul. Pedagogul va pune în fața copiilor sarcini speciale, aplicând variate procedee de înrâurire, contribuind astfel afectiv la formarea priceperii de a analiza situațiile dificile sub raport cognitiv și moral-afectiv, la concentrarea atenției lor asupra aspectului socio-emoțional al activității..

CAPITOLUL V

ORIENTAREA ACTIVITĂȚII PREȘCOLARILOR ȘI DIRIJAREA EI ÎN VEDEREA CULTURII SENSIBILITĂȚII LOR SUFLETEȘTI

Conținutul unității de curs:

- 5.1 Orientarea socială a copilului către sămașii săi
- 5.2 Rezolvarea de către preșcolari a problemelor cu semnificație social- morală
- 5.3. Participarea copiilor în viața sămașilor
- 5.4. Rolul familiei în educarea sensibilității sufletești a copilului

Scopul unității de curs:

- Identificarea orientării sociale a copilului către sămașul său și participarea în viața lui.
- Conștientizarea rolului familiei în educarea sensibilității sufletești a copilului.

Obiectivele operaționale:

- Analiza activității preșcolarilor în vederea orientării sociale către sămașul său;
- Explicarea prin exemple concrete a rezolvării de către copii a problemelor cu semnificație social-morală;
- Precizarea rolului familiei în educarea sensibilității sufletești a copilului.

Sarcini de lucru:

1. Elaborați activități didactice orientate în vederea cultivării sensibilității sufletești la copii.
2. În baza literaturii studiate lămurii și demonstrați prin exemple rolul familiei în educarea sensibilității sufletești a copilului.
3. Elaborați recomandări pedagogice pentru părinți orientate la dezvoltarea sensibilității sufletești la copii.

5.1. Orientarea socială a copilului către sămașii săi

Pentru a realiza acest obiectiv, vom recurge la câteva tipuri de convorbiri.

În prima parte a convorbirii copilului i se vor pune întrebări laconice privitor la admisibilitatea sau inadmisibilitatea unor anumite maniere de comportare față de alți copii (după modelul „trebuie” sau „nu trebuie”. De exemplu: „Trebuie să-i ajutăm pe cei mici în munca lor, dacă întâmpină greutăți?”, „Se poate să te cerți în timpul jocului?” etc.

Forma acestui tip de întrebări îi permite copilului să ghicească ușor răspunsul așteptat de adult: „copiii mici trebuie ajutați”, „nu se poate să te cerți în timpul jocului”, „trebuie să fii atent față de alții” etc. Răspunsurile de acest gen trebuie considerate drept etapă inițială a procesului de formare la copil a sensibilității lui la trăirile afective ale semenilor săi.

În partea a 2-a a convorbirii copilului i se propune să descrie o situație simplă cu conținut moral și să spună cum s-ar fi comportat el în cazul dat față de tovarășul său,

De exemplu: „Cum vei proceda dacă pe masa de lucru nu-i decât un foarfece, însă ai nevoie de el și tu, și tovarășul tău?”, „Ce vei face, dacă tovarășul tău te-ar jigni în timpul jocului?”, ș.a.

Răspunsurile copiilor la aceste întrebări vor avea un caracter mult mai variat, mai degajat și mai sincer.

În cadrul celei de a 3-a convorbiri, li se propune preșcolarilor să audieze scurte povestiri, personajele cărora de asemenea, sunt niște copii. Aceste bucăți vor trebui să conțină în mod obligatoriu următoarele elemente: acțiuni obiectuale ale eroilor; manifestarea unei anumite atitudini morale a unui personaj față de altul; apariția dispoziției proaste a unui erou drept consecință a atitudinii date.

Astfel, dezvăluindu-le copiilor lumea adulților și a sămașilor(stările emoționale și relațiile lor reciproce), educatorul le formează preșcolarilor o concepție morală asupra lumii, foarte importantă din punct de vedere social.

Ea își găsește expresie în capacitatea preșcolarului de a-și concentra atenția asupra trăirilor afective ale oamenilor din jur(în primul rând ale sămașilor săi.

5.2. Rezolvarea de către preșcolari a problemelor cu semnificație social-morală

Formarea orientării sociale către semenii săi este prima verigă importantă a procesului de cultivare a calităților morale superioare.

Următoarea verigă a acestui proces o constituie pregătirea copiilor pentru rezolvarea unor probleme social-morale cu caracter specific.

Este vorba de acele situații de viață cu caracter problematic, care n-au o soluție univocă, solicitând copilului o complexă activitate interioară, o atitudine morală bine definită față de un semen sau altul.

Crearea de situații dificile sub formă de probleme cu caracter social-moral este acea sferă a vieții și activității copilului care îi formează capacitatea de a săvârși fapte pozitive.

Caracterul dificil al situațiilor problematice de tipul respectiv constă în următoarele:

- a) sunt posibile mai multe variante de rezolvare a lor;
- b) comportamentul moral presupune reprimarea anumitor dorințe și interese personale.

Exemple de asemenea situații: posibilitatea alegerii între o activitate practică și una distractivă (jocul).

Etapa inițială a procesului de organizare a activității practice o constituie crearea condițiilor materiale propriu-zise pentru o interacțiune eficientă a copilului cu tovarășul său. De

exemplu: câțiva copii se vor servi de o singură unealtă (foarfece, pensulă), pe aceleași materiale (hârtie, clei), pe același fond (un panou).

Educatorul va manifesta o deosebită atenție pentru antrenarea copiilor în activități ce le-ar asigura o interacțiune personală directă eficientă.

Stabilirea de către educator a unei sarcini cu semnificație social-morală.

Pentru a-i cultiva copilului emoții de ordin superior , social (sentimentul compătimirii, participarea afectivă la trăirile altuia), trebuie să-i cunoaștem particularitățile de manifestare a emoțiilor sale de alte tipuri.

În literatura pedagogică este răspândit punctual de vedere, conform căruia este necesar să protejăm copilul de orice emoții negative. Primul lucru, să stabilim cauza acestor trăiri: educatorul trebuie să cunoscă particularitățile experienței afective a fiecărui copil; să cunoască caracterul reacțiilor emoționale ale copilului la realele eșecuri, insuccese, în timpul îndeplinirii activităților practice.

Aplicarea aprecierii ca mijloc de înrâurire a atitudinii morale a copilului.

Etapă finală a procesului de rezolvare de către copil a problemelor cu semnificație social-morală o constituie înrâurirea asupra sistemului de valori morale al copilului, exercitate de adult. Înrâuririle exercitate de către adulți asupra preșcolarului cu ajutorul aprecierilor făcute asupra conduitei sale morale constituie un mijloc eficace de formare a calităților esențiale ale personalității lui.

5.3. Participarea afectivă a copiilor la viața semenilor

În procesul de cultivare la copii a sensibilității sufletești un rol deosebit îi revine orientării de către educator a manifestării practice a grijii copilului față de alte persoane, a participării lui la viața acestora, prin îndeplinirea anumitor servicii, sarcini, acțiuni de ajutorare în favoarea lor.

Preșcolarii mari pot deveni ajutoari activi ai educatorului în lucrul lui cu copiii din grupele mici (la confecționarea materialelor, la repararea jucăriilor, la formarea unor deprinderi elementare de autoservire).

Se observă caracterul eficient al motivației sociale („aceasta trebuie să facem pentru cei mici”) și înțelegerea ei nu apare simultan, dar în măsură egală la toți preșcolarii.

Este necesar ca educatorul să-i învețe în mod special pe copii nu numai să-l vadă și să-l „simtă” pe omul din preajmă, fie că acesta este un copil sau un adult, dar și să reacționeze adecvat din punct de vedere moral la starea și la trăirile lui.

Eficiența muncii copilului în favoarea altora crește mai ales atunci, când ea are o anumită importanță socială.

Restructurarea formelor de comportare negativă a unor copii va fi mult mai eficientă, dacă îi vom atrage în procesul pedagogic și pe alți copii, organizând diverse activități în comun.

Așadar, grija copilului față de semenii săi, manifestată sistematic în viața reală, participarea lui activă, permanentă la situațiile importante din viața altor persoane, constituie un teren prielnic pentru formarea la preșcolari a emoțiilor și sentimentelor morale.

5.4. Rolul familiei în educarea sensibilității sufletești a copilului

În mediul familial începe acumularea experienței moral-afective a copilului: apar convingerile și idealurile, se conturează o anumită scară de valori morale, atitudine față de oamenii din jur și față de activitatea lor.

Experiența preșcolarilor poate fi foarte diferită. Ea este mai bogată la cei din familiile numeroase, în care domnește o atmosferă afectuoasă.

În familiile incomplete (unde lipsește unul din părinți) și în cele cu un singur copil experiența morală afectivă este foarte limitată.

Experiența căpătată de copil în unele familii poate fi nu numai restrânsă dar și unilaterală. De asemenea, experiența moral-afectivă în unele familii poate fi neomogenă și contradictorie (de exemplu mama îi cultivă copilului sensibilitate sufletească, în timp ce tata îl educă în spiritul cultului forței).

Sunt familii unde părinții nu consideră calitățile morale la fel de importante ca și pe cele privind dezvoltarea intelectuală sau fizică a copilului.

E necesar ca educatorul să cunoască nivelul experienței moral-afective a fiecărui copil și să desfășoare împreună cu părinții activități în vederea îmbogățirii permanente a acestei experiențe.

Competența părinților poate fi consolidată prin climatul afectiv care există în familie și care nu poate fi întâlnit în grădiniță, iar aceasta are o deosebită valență formativă, mai ales când este vorba de educația socio-emoțională.

În primul rând, există sarcina de a cultiva sentimentele umane ce se manifestă în practica de comportare a copilului. Acesta e respectul față de părinți și membrii mai în vârstă ai familiei, față de educator, respect ce trebuie să se exprime prin fapte bune, comportament disciplinat și social, prin recunoașterea autorității adulților, stima față de muncă, dorința și priceperea de a-i ajuta.

Contactele cu adulții determină în mod hotărâtor orientarea și dezvoltarea socio-emoțională a copilului. O însemnătate colosală au motivele determinării și ocrotirii relațiilor reciproce pozitive. Dacă cei apropiați au o atitudine gingașă față de micuț, recunosc drepturile

lui, sunt atenți față de ei, copilul simte prosperitate emoțională – sentimentul încrederii, ocrotirii. Ca de obicei, în aceste condiții la copil predomină o dispoziție bună, plină de viață.

Prosperitatea emoțională contribuie la dezvoltarea normală a personalității copilului, la formarea calităților pozitive, a atitudinii binevoitoare față de alți oameni.

Și dacă în familie purtătorul sentimentelor bune sunt părinții, atunci în instituția preșcolară acest rol îl îndeplinește educatorul. Pedagogul și este acea persoană, căreia copilul i se atașează, având neapărată nevoie de atitudine grijulie, dragoste..

Sentimentele umane se formează în procesul relațiilor reciproce ale copiilor cu adulții și cu semenii lor. Este semnificativ faptul că mai întâi de toate micuțul împărtășește sentimentul bucuriei, iar mai apoi cel al nenorocirii cuiva. Atât familia, cât și grădinița trebuie să joace rolul de școală a emoțiilor și sentimentelor pozitive.

În procesul educării socio-emoționale a copiilor educatorul și părinții le vor cultiva în primul rând compasiunea, adică capacitatea de a trăi anumite emoții. Se știe că omul emotiv percepe mai activ realitatea ce-l înconjoară, manifestă un viu interes pentru tot ce se petrece în jurul său și dorința de a avea grijă față de alții. Deci, sensibilitatea emoțională determină în mare măsură capacitatea omului de a compătimi.

Pentru a educa la copii sentimentul compasiunii, adulții trebuie să stimuleze dorința lor de a săvârși o faptă bună, a-i face să roșească, să regrete o faptă rea.

Educatorii și părinții trebuie să acorde o atenție deosebită primelor încercări, uneori greu de sesizat, ale copilului de a manifesta compasiune față de persoanele apropiate. El trebuie să încurajeze aceste bune intenții.

În familie părinții trebuie să-i învețe pe copii să manifeste această calitate în acțiune ("Ajută bunicii" , „Împarte dulciurile cu surioara,,) , să dezvolte priceperea de a compătimi ("Mămica este obosită, nu fă zgomot, joacă-te în liniște").

Faptele nobile, deși poate nu atât de semnificative, ale micuților trebuie apreciate. Încuviințarea din partea adulților îi ajută copilului să se convingă de justetea faptelor sale, îi trezește dorința de a le repeta, astfel micuțului îi apare năzuința de a fi bun, de a deveni și mai bun.

Educarea compasiunii este strâns legată de educarea bunătății, a griiții față de cei care au nevoie de ajutor, apărarea celor slabi. Educarea bunătății începe odată cu educarea dragostei față de părinți. Bunătatea, dragostea, pe care copiii le manifestă doar față de cei mai apropiați, se extind treptat și asupra altor oameni. În acest scop educatorul îi va învăța pe copii să aibă grijă nu numai de părinți, frații și surorile mai mici, dar și de persoanele străine, de copiii de-o seamă.

Emoțiile pozitive apărute la copii trebuie susținute, dezvoltate, oferindu-le preșcolarilor posibilitatea de a acționa. Comportarea celor maturi, precum și atitudinea lor față de copil, față de faptele lui devin pentru micuț un fel de program de conduită.

La copiii preșcolari se vor educa sentimentele umane cu atât mai ușor, cu cât înșiși educatorii și părinții sunt mai umani, mai buni și mai corecți față de copii.

Încrederea din partea adulților, grija și susținerea lor permanentă contribuie la dezvoltarea emoțională pozitivă a copiilor, aceștia le împărtășesc adulților bucuriile și necazurile lor.

Una dintre cele mai importante condiții pentru dezvoltarea emoțională a copilului preșcolar este crearea de către maturi a unei atmosfere de vioiciune în jurul lui.

Formând cultura relațiilor reciproce dintre copii, părinții și educatorii îi vor învăța să se joace prietenos, comunicând între ei, să se folosească de jucării și cărți, să le cultive priceperea de a acorda atenția sămașilor, a manifesta atitudine grijulie față de micuți. La fel adulții se vor strădui să le trezească copiilor sentimentul simpatiei, atitudinii binevoitoare, cordialității față de sămași și cei apropiați.

Dezvoltarea socio-emoțională la vârsta timpurie decurge în mod rațional numai în cazul, când părinții și educatorii țin cont de posibilitățile și particularitățile de vârstă ale copiilor. La vârsta fragedă copilul e de acum apt să asimileze unele elemente de comportament moral. Astfel, educația socio-emoțională a copiilor de vârstă preșcolară mică începe cu educarea la ei a sentimentelor nobile: bunătații, bunăvoinței, simpatiei, atașamentului față de membrii familiei, față de educator, semeni.

Normele morale constituie baza dezvoltării socio-emoționale a copilului și de aceea își găsesc sprijin în propria lui experiență. Sarcina educatorilor și a părinților constă, deci, în a-i organiza conduita conform normelor morale.

CAPITOLUL VI

INFLUENȚA LITERATURII ARTISTICE ȘI A JOCULUI ÎN DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ A COPIILOR

Conținutul unității de curs:

- 6.1. Poveștile, basmele și influența lor la dezvoltarea emoțională a preșcolarilor
- 6.2. Rolul jocurilor în dezvoltarea socio-emoțională a copiilor
- 6.3. Jocurile dramatizări și influența lor asupra dezvoltării socio-emoționale a preșcolarilor

Scopul unității de curs:

- Înțelegerea esenței și conținutului literaturii artistice, a jocului în dezvoltarea emoțională a preșcolarilor.

Obiective operaționale:

- Explicarea valențelor educative ale poveștilor, basmelor, jocurilor și influența lor în dezvoltarea emoțională a preșcolarilor;
- Precizarea comportării afective a copilului în timpul receptării operelor literare, îndeplinirii unui rol în joc.
- Analiza și descrierea dezvoltării socio-emoționale a preșcolarilor prin literatura artistică, jocuri.

Sarcini de lucru:

1. 1.Selectați povești, snoave, balade și lămuriți dezvoltarea socio-emoțională a copiilor preșcolari prin intermediul speciilor creației populare orale.
2. Elaborati și prezentați proiecte didactice ce exprimă emoții pozitive în diverse grupe de vârstă.
3. Elaborati și descrieți mersul activității didactice care sprijină formarea și exersarea abilităților socio-emoționale a copiilor (grupa la alegere)

6.1. Poveștile, basmele și influența lor la dezvoltarea emoțională a preșcolarilor

Poveștile populare constituie un izvor nesecat de informații în diferite domenii. „Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor, spunea Alecu Russo. Poezia populară trebuie să fie obiectul studiilor noastre serioase, dacă vrem să aflăm cine am fost și cine suntem”.

O răspândire generală are termenul *poveste* și înseamnă narațiune neveridică. Termenul *poveste* este legat de verbul „a povesti” și conține în sine sensul de a expune, a comunica prin cuvinte, prin urmare povestitul constituie una dintre trăsăturile de bază ale speciei. Prin termenul

poveste se obișnuiește să fie definite creațiile artistice, ce se referă la cele trei grupe mari de povești: despre animale, fantastice, nuvelistice.

Poveștile despre animale formează un compartiment aparte în cadrul speciilor folclorice în proză. Acestea sunt scurte povestiri, de cele mai multe ori, monoepizodice, în care figurează animale sălbatice, domestice, păsări, insecte, plante, obiecte etc. Chipurile de animale ca simboluri poetice contribuie la educarea calităților umane, la cunoașterea artistică a vieții. Umorul și tâlcul simbolic al narațiunilor zoomorfe au scopul de a-i amuza pe copii, de a retrăi pentru eroi și a-i deprinde să se ferească de unele vicii.

Subiectele de *povești fantastice*: despre tovarăși năzdrăvani Setilă, Gerilă, Flămânzilă, Ochilă; salvarea surorilor răpite de zmei; lupta lui Făt-Frumos cu zmeii ș.a. reflectă munca pentru prefacerea pădurilor în podgorii, a pustiului în pământ roditor; stăpânirea calului năzdrăvan, obținerea obiectelor fermecate.

Poveștile nuvelistice formează o grupă aparte în cadrul prozei folclorice. În cea mai mare parte ele educă la copii sentimentele umane, cum ar fi: bunătatea, toleranța (adică mila, jalea, răbdarea etc), compasiunea, sentimentul dreptății. Aceste povești sunt construite pe contrast. Procedul permite să fie reliefate calitățile bune, istețimea eroului pozitiv, înfierându-l pe adversar. Povestea *Fata moșneagului și fata babei* scot în evidență calitățile umane ale fetei moșneagului, așa cum ar fi: bunătatea, compasiunea, hărnicia, generozitatea, cumsecădenia, frumusețea sufletească și condamnă zgârcenia, lăcomia, urâtenia, lenevia ale fetei babei.

În povestea nuvelistică efectul emoțional și estetic revine în mare parte acțiunii încordate. Un rol mare îl joacă antiteza, care contribuie la zugrăvirea eroilor atrași în conflicte acute. Povestea nuvelistică are un conținut realizat, ea reflectă în parte viața privată și are mai mult formă de narațiune dramatică. Chipul eroului ideal, purtătorul celor mai nobile (luminoase) calități umane a evoluat în planul concretizării realiste, a adevărului vieții.

Poveștile populare pentru copii sunt foarte variate. Diversele genuri și specii ale acestui domeniu al creației populare se deosebesc mult între ele în privința provenienței, conținutului, funcției, modului de interpretare, specificului artistic. Unele povești sunt folosite cu scopul de a-i amuza, a-i înveseli.

Poveștile copiilor au o deosebită importanță informativă, cognitivă, educativă. Ele contribuie la formarea unor astfel de calități pozitive ca: dragostea de Patrie, față de oamenii muncii, de dreptate, dezaprobarea leneviei, minciunii, fricii etc.

Genurile și speciile poveștilor pentru copii au luat naștere și s-au format în diferite condiții și perioade istorice, în strânsă legătură cu munca, traiul, pedagogia practică a poporului. Diversitatea, specificul poveștilor populare au fost determinate de bogăția și varietatea naturii, de

îndeletnicirile oamenilor muncii. Firește, în mediul copiilor ele au suferit modificări în conținut și formă (adaptării la psihologia celor mici).

În folclorul copiilor s-a statornicit și continuă să se statornicească o serie de povești compuse în stil popular de către scriitorii clasici (Ion Creangă, Vasile Alecsandri). Folclorul copiilor se află în continuu proces de evoluție.

Cărțile ilustrate, basmele, poveștile sunt un izvor nesecat pentru dezvoltarea calităților umane la copii. Fiecare perioadă luată în individualitatea sa prin prisma artelor frumoase, își găsește un corespondent sufletesc în sursa inepuizabilă de comparații posibile.

Interpretarea mesajului pictural, muzical și/sau literar se face în virtutea unor necesități de cunoaștere a adevărului binelui și frumosului. Ilustrarea colorată a mesajului poate fi luată ca o anticipare a ceea ce urmează să descopere copilul în fragmentele din poveste. „Citirea” imaginii înainte de citirea sau povestirea poveștii, îl ajută pe preșcolar să recepteze mai bine comunicarea prin intermediul cuvintelor. Deci, o influență deosebită asupra educației calităților umane o are ilustrația de carte.

Din experiență cunoaștem că o ilustrație reușită pentru copilul preșcolar vorbește mai mult decât textul artistic propriu-zis. Primele impresii despre text apar prin intermediul ilustrațiilor. Preșcolarii ascultă cu mare plăcere o poveste mai puțin interesantă, dar ilustrată. Ilustrațiile la poveste, realizate cu mult gust, trezesc curiozitate, dorința de a citi și îi inspiră să ilustreze și ei poveștile care le plac cel mai mult. Dorința aceasta trebuie susținută și stimulată de către educator.

Examinând o imagine dintr-o poveste în care se vorbește despre bine și despre rău și unde copiii apreciază eroii pozitivi și îi detestă, chiar îi urăsc pe cei negativi, ei își educă anumite sentimente umane, calități etice, pricepera de a-și ajuta prietenul la depășirea obstacolelor, a situațiilor complicate. În procesul lucrului cu poveste se crează condiții pentru dezvoltarea percepțiilor și a emoțiilor care trec treptat în sentimente morale contribuind la formarea atitudinii umane față de lumea ce îl înconjoară pe copil.

În acest context încadrăm poveștile care trezesc spiritul activ al copilului, întrucât ele îl orientează spre trăirea efectivă a stărilor sufletești ale personajelor: el încearcă, împreună cu eroul basmului, toate dramele și bucuriile acestuia. Însăși structura poveștilor: compoziția, delimitarea clară a binelui de rău, chipurile fantastice cu un fon moral puternic evidențiat, limba expresivă, dinamică a evenimentelor, legătura dintre cauză și efect de un tip anume, accesibil înțelegerii preșcolarului, rezultatele diverselor fapte ce-i sunt caracteristice eroului dat, repetițiile – toate acestea fac ca ele să fie specia literară cea mai gustată de copii, susține savantul rus A. Vinogradova.

Basmul e ceva minunat, emoționant și care se reține în memorie. Cu toate acestea, copiii trebuie orientați în mod special spre receptarea serioasă a basmului, trebuie mobilizați la trăirea profundă a problemelor etice cuprinse în lucrarea respectivă. „Copilului i se întretaie respirația când ascultă sau rostește cuvinte ce reproduc o viziune fantastică”, scria pedagogul V.A. Suhomlinski.

Educatorul va avea grijă să citească povestea clar, pe un ton liniștit și să pună accente emoționale. Perceperea textului va fi intensificată datorită ilustrațiilor create pe baza conținutului poveștii. În urma analizei și sintezei liniei de subiect copiii vor trăi profund evenimentele și faptele personajelor. Deși lectura poveștii s-a încheiat, mesajul ei trebuie să rămână încă mult timp în viața copiilor sub formă de jocuri, dramatizări, discuții. Este necesar să fie create astfel de situații de joc care ar apropia sufletește pe copiii de personajele interpretate, le-ar asigura un contact intim cu ele. În acest caz, emoțiile și sentimentele apărute în timpul audierii se vor manifesta din plin, căpătând nivelul de dezvoltare prestabilit de procesul pedagogic, susține psihologul A.V. Zaporojet.

Pe măsură ce se derulează subiectul, participarea afectivă a copiilor la trăirile eroilor literari se intensifică. Ei înțeleg mai profund conținutul basmului, ceea ce favorizează apariția capacității de apreciere afectivă a evenimentelor.

În concluzie, vom menționa următoarele: povestea a fost și va rămâne mereu un izvor nesecat de emoții și sentimente pe care copilul le trăiește, necesare pentru a se descurca în situații reale.

6.2. Rolul jocurilor în dezvoltarea socio-emoțională a copiilor

În joc copilul reflectă atitudinea sa față de obiectele și fenomenele lumii înconjurătoare, atitudinea sa față de ceilalți și față de sine, retrăind-o în diferite forme. Una din aceste forme este însăși sentimentul. Spre deosebire de emoții, sentimentele se caracterizează prin stabilitate relativă. Psihologii indică că făcându-și apariția în rezultatul generalizării experienței emoționale, sentimentele deja formate, devin conducătoare în crearea sferei emoționale a omului și încep la rândul lor să determine conținutul și caracterul manifestării emoțiilor. Emoțiile trezesc și reglează acțiunile copilului în condiții concrete ale activității, sentimentele, însă, reflectă atitudinea față de joc în întregime, fiind un indice generalizător al satisfacției copilului capătate în rezultatul acțiunilor de joc.

Finalizând jocul, educatorul influențează asupra sentimentelor copiilor, formând atitudinea față de joc în întregime.

A. Sorokina menționează că educatorul, sfârșind jocul, trebuie să susțină interesul copiilor către următorul joc (data viitoare ne vom juca încă mai interesant); efectuând aprecierea jocului, educatorul menționează satisfacția copiilor față de joc.

Formarea de către adulți a unui climat psihologic favorabil în timpul jocului – este una din condițiile importante pentru dezvoltarea sentimentelor pozitive ale copilului. Acest adevar a fost demonstrat nu de puține ori. Arkin, în acest context, menționa că “micuțul trebuie să simtă bucuria cu toată sinceritatea sa copilarească”.

Prelucrând metodica de educație a emoțiilor și sentimentelor V. Suhomlinski menționa “Utilizarea în permanență a situațiilor de viață, crearea intenționată a mediului pentru educarea culturii emoționale - acesta este sfera măiestriei pedagogice, esența culturii pedagogice”.

Cercetătoarea în domeniul dezvoltării emoționale a preșcolarilor, A. Coșeleva, menționează că prin rezolvarea situațiilor de problemă sub formă de însărcinări de joc, copilul își formează experiența sa emoțională. Tot ea subliniază, că pedagogul folosind aceste situații, formează la copii capacitatea de a săvârși fapte pozitive.

Aceste poziții au trezit un viu interes în rândul mai multor pedagogi care consideră că este foarte rațional să se utilizeze jocurile didactice ca mijloc de dezvoltare emoțională a copiilor, deoarece jocurile didactice conțin multe elemente problematizate care sunt propuse copiilor sub formă de situații de joc cum ar fi de exemplu: căutarea unei metode adecvate pentru îndeplinirea acțiunilor de joc; respectarea regulilor de îndeplinire a acțiunilor de joc și a bunelor relații interpersonale, căutarea modalităților de organizare a jocului pentru diferite etape etc.

Pentru formarea eficiența a emoțiilor și sentimentelor pozitive prin intermediul jocului didactic, mulți pedagogi și psihologi citați mai sus, propun spre realizare următoarele obiective:

- A-i învăța pe copii să perceapă și să înțeleagă emoțiile și sentimentele sale și ale celor din jur;
- A forma la copii priceperea de a reda liber emoțiile și sentimentele sale;
- A perfecționa deprinderea de a conduce cu starea să emoțională;
- A exercita dorința de a-i bucura, a-i îndemna pe alții la acțiuni pozitive.

Primul obiectiv - perceperea manifestărilor emoționale – poate fi realizat în astfel de jocuri didactice în care copiii simt interes și sunt atenți, în special, la manifestarea emoțiilor și sentimentelor (expresivitatea ochilor, gesturile, ținuta etc); înțeleg stările emoționale proprii și ale celor din jur prin diverse metode: le evidențiază, le descriu prin cuvinte etc. În această ordine de idei, mai pot fi folosite și așa jocuri: “Redă dispoziția ta prin culoare”; “Describe dispoziția prietenului tău”; “Describe chipul, dar noi vom ghici”; “Ghici cine pe tine se supără” etc.

În unul și același joc didactic se pot realiza mai multe obiective referitoare la dezvoltarea emoțională a preșcolarului.

Al doilea obiectiv - dezvoltarea expresivității manifestărilor emoționale a copiilor - se poate realiza în astfel de jocuri didactice, în care se înaintează acțiuni de joc care se referă la ghicirea ghicitorilor despre obiectele ce-l înconjoară pe copil, acțiunile cu aceste obiecte, relațiile reciproce dintre copii, de asemeni și manifestările lor emoționale. În astfel de jocuri o echipă de copii trebuie să transmită corect, precis cele gândite, iar altă echipă trebuie să înțeleagă, să recunoască cele demonstrate de prima echipă. În acest scop pot fi utilizate următoarele jocuri didactice: "Desenează culoarea dispoziției tale"; "Unde-am fost nu vom spune"; "Modelează din lut pe cineva dintre noi, iar noi vom ghici"; "Cu care din cele trei fețe m-am uitat la tine?"; "Exprimă fără ajutorul mâinilor ceva?" etc.

Următorul obiectiv al educației emoționale constă în a-i învăța pe copii să-și dirijeze starea lor emoțională: a putea la timp să-și modifice, să-și micșoreze viteza reacțiilor motore sau verbale, să dea dovadă de stăpânire de sine în condițiile îndeplinirii diferitor acțiuni de joc. În scopul realizării acestui obiectiv pot fi folosite următoarele jocuri didactice: "Ghici ce am desenat pe palmă?"; "Zborul în cosmos"; "Cine se va reține mai mult (nu va râde)" etc.

O sarcină importantă a educației emoționale a copiilor de vârstă preșcolară mare este dezvoltarea capacității de a înțelege umorul și de a împărtăși bucuriile sale cu alții: manifestând activ emoții și sentimente intelectuale și morale, a-i stimula pe copii spre îndeplinirea acțiunilor necesare, spre înlăturarea dificultăților pe parcursul efectuării jocului. În acest scop pot fi utilizate următoarele jocuri didactice: "Cine va observa mai multe greșeli?"; "Poate oare așa să fie?"; "Fă să râdem schimbând unele cuvinte"; "Cine mai repede va strânge cifrele încurcate?"; "Numărarea veselă" etc.

După cum am depistat din literatura studiată, jocurile didactice sunt un mijloc important de formare a emoțiilor și sentimentelor intelectuale și anume: mirare, nedumerire, surprindere, curiozitate, bucurie, succes, etc.

Prin intermediul jocurilor didactice se dezvoltă și sentimentele morale: compătimirea, retrăirea, bunătatea. Eficacitatea utilizării jocurilor va spori și mai mult dacă vor fi selectate jocuri interesante, atractive: dacă vor fi corect utilizate toate elementele structurale ale jocului; dacă vor fi utilizate diverse materiale didactice. Deasemenea, este necesar ca jocul să se efectueze sistematic, cu complicarea sarcinii didactice, acțiunilor și a regulilor de joc. La fel este important să le atragem atenția copiilor asupra caracterului atractiv a sarcinii de joc, să se stimuleze rezultatele jocului.

Deci jocul copilului este bogat în emoții, și anume, astfel de emoții, care în viață nu-i sunt accesibile.

Încearcă el oare într-adevăr sentimente ori numai le exprimă?

Ce influență exercită ele asupra formării chipului moral ale copilului.

A. Leontiev menționează importanța jocului pentru dezvoltarea sentimentelor: se prea poate ca la baza originii, în însăși izvoarele sale jocul să aibă motive emoționale.

Studierea jocurilor infantile confirmă adevărul acestui gând, copilul face deosebire între joc și realitate: nu întâmplător în vocabularul tuturor preșcolarilor întâlnim astfel de cuvinte și expresii: ca și cum ”adică”, ”parcă”. Cu toate acestea trăirile exprimate întotdeauna în joc sunt sincere.

Odată cu complicarea jocului, sentimentele copiilor devin mai complexe, mai conștiente. Jocul scoate în relief trăirile copilului și în același timp, îi formează sentimentele. Emitându-i pe cosmonauți, copii își exprimă admirația față de ei. În același timp apar noi sentimente: responsabilitatea pentru misiunea încredințată, bucuria și mândria când această sarcină este îndeplinită.

Secenov a fundamentat din punct de vedere fiziologic importanța jocului didactic pentru formarea sentimentelor, a dovedit că trăirile încercate în joc lasă o amprentă adâncă în conștiința copilului. Repetarea de mai multe ori a acțiunilor vârstnicilor, imitarea calităților lor morale, acționează asupra formării unor calități asemănătoare la copii.

După cum am mai menționat, jocul preșcolarului este ”saturat” cu cele mai variate emoții, ceea ce face posibilă de a folosi activitatea de joc nu numai pentru formarea și dezvoltarea personalității copilului, dar și pentru profilaxia și corecția stării lui psihice.

Mulți pedagogi și psihologi au subliniat că sensul de bază al jocului constă în felurite relații importante pentru copil, de asemenea au menționat că în procesul jocului au loc transformări profunde în sfera emoțională a copilului.

Perceperea jocului ”ca însușire afectiv-emoțională a lumii” este foarte importantă nu numai pentru teorie, dar și pentru organizarea lucrului practic cu copiii.

Așadar, una din condițiile importante ale dezvoltării jocului se consideră posibilitatea îndeplinirii acțiunilor în plan interior, imaginar, forma lor inițială materială rămânând a fi acțiunea de substituție.

Chiar procesul de alegere a conducătorului pentru dirijarea acțiunilor de joc, este determinat, mai întâi de toate, de particularitățile experienței emoționale a copilului, de atitudinea sa față de situația relativă, față de acțiunile de joc izolate și față de jucători.

Manifestările emoționale în comportamentul copiilor se reflectă mai clar în momentul asumării unui sau altui rol, în desfășurarea a însăși acțiunilor de joc, a dezvoltării subiectului jocului. După cum menționează Coșeleva și Strelkova, legătura emoțională dintre joc și copii are loc în două planuri - formarea și perfecționarea activității de joc influențează asupra apariției și dezvoltării emoțiilor; emoțiile deja formate influențează dezvoltarea jocurilor cu conținut stabil. Aceste legități se manifestă diferit, în dependență de vârsta copiilor și nivelul dezvoltării activității de joc.

Reieșind din conținutul concret al jocului, care rămâne a fi un izvor nemijlocit al emoțiilor copilărești, se poate vorbi despre următoarele poziții de bază ale dezvoltării comportamentului emoțional a copilului în joc:

- dezvoltarea atitudinii emoționale a copilului față de joc ca activitate în întregime, (spre deosebire de activitățile de alt tip);
- dezvoltarea emoțiilor ce apar în timpul acțiunii cu personajele-păpuși;
- dezvoltarea relațiilor emoționale cu sămașii în procesul jocurilor colective.

Pentru realizarea în întregime a posibilităților educative a activității de joc și pentru dezvoltarea sferei emoționale a copiilor, pedagogul trebuie să poată deosebi fiecare din aceste poziții și să dispună de priceperea de a folosi metode concrete de organizare a jocului.

Efectuând observări asupra comportamentului copiilor în timpul jocurilor organizate de către copii, educatorul poate să observe deosebirile esențial-individuale ale copiilor fiind mereu gata să răspundă la propunerea copiilor de a se juca.

Dacă unii copii se includ cu desăvârșire în lumea acțiunilor și situațiilor imaginare, încercând astfel, emoții profunde de lungă durată, atunci alții, după unele încercări nereușite de a se include în joc se încadrează în alte tipuri de activități.

Caracterul deosebit al retrăirilor ce intervin pe parcursul jocului, oferă posibilitatea de a evidenția două tipuri de comportament emoțional la copii.

PRIMA GRUPĂ: La copiii emoțional-activi se evidențiază clar interesul către joc în întregime și către acțiunile cu unul sau mai multe obiecte. El se joacă timp îndelungat: de la 30 min. până la o oră. Îndeplinesc un volum mare de acțiuni cu obiectele, multe dintre care se sfârșesc cu reacții clar accentuate: zâmbete, mirare, mândrie etc.

Acțiunile emoționale, odată formate, se repetă de multe ori și cu încordare afectivă majoră: copiii nu aud zgomotele venite din altă parte, nu răspund la întrebările venite din exterior. Este important să menționăm că multe acțiuni emoționale încep să fie însoțite de cuvânt și anume de strigăte, cererea ajutorului de la adulți.

GRUPA A DOUA: La copiii emoțional-pasivi jocul poartă un caracter de cunoaștere fugitivă, superficială. Activitatea de joc a acestor copii este de scurtă durată (18-20 min). Numarul de acțiuni cu obiectele este destul de mic. Succesul sau insuccesul în îndeplinirea acțiunilor separate nu influențează activismul copiilor în mare măsură. Manifestările emoționale sunt sărace. Nu se observă clar manifestarea emoțiilor. Copii se sustrag rapide de la acțiunile cu obiectele, privesc în părți, atrag mai multă atenție la zgomotele străine. Mimica este puțin expresivă; jocul aproape că nu este însoțit de cuvinte. Inițiativa în comunicarea cu adulții lipsește. Copiii cu plăcere cad de acord să repete jocul, dar neputând să se joace independent, îl sfârșesc repede fără mari regret.

În asemenea cazuri sarcina educatorului este de a forma la copii un interes stabil față de joc. Participarea în joc la început poate fi bazată pe invitarea adultului, apoi treptat copilul dezvoltă jocul din propria inițiativă.

Utilizarea demonstrării și îndrumărilor verbale ajută copiilor să însușească și mijloace elementare de acțiune cu unele și aceleași tradiții. Pedagogul trebuie să-i inițieze pe copii în crearea situațiilor de joc, firește, decurgând din acțiunile cu obiectele și fiind ca o urmare a lor. De exemplu, copilul iubește foarte mult să așeze jucăriile mici în altele mai voluminoase, apoi să le răstoarne. Observând ocupația copilului, educatorul trebuie să-l îndemne la dezvoltarea jocului, spunând: "Fie ca acest garaj să devină casuță pentru rățuștele tale. Ele vor trăi în ea". Îndemnându-l pe copil la comunicare activă, șoptând situații cu subiect și organizând aceste situații cu copilul, molipsându-l cu atitudinea sa emoțională, adultul se străduie să trezească emoțiile copilului, centrul cărora devine acțiunea cu diferite obiecte. De asemenea, el se străduie să-l orienteze pe copil spre continuarea jocului.

Atitudinea emoțională a copilului față de personajele jocului este importantă nu numai pentru dezvoltarea jocului, dar și pentru educarea calităților morale.

Reflectând în joc aspectele vieții oamenilor și relațiile lor reciproce, preșcolarul însușește activ normele morale de comportament.

Practica a demonstrat că unele teme pentru joc copiii le preferă, iar altele le resping. În jocurile preferate se evidențiază clar atitudinea emoțională pozitivă a copilului față de unul din personajele jocului sau față de joc în genere.

Uneori o pedică în desfășurarea jocului poate fi însăși experiența emoțională a copilului; pedagogul se poate ciocni cu diferite reacții negative din partea copiilor atunci când le propune un joc. Unii preșcolari refuză rolul acordat, alții refuză jocul în genere, spunând: "Eu nu doresc să mă joc în acest joc". De aici și concluzia. că dacă tematica jocurilor prezintă interes pentru copii, atunci el va manifesta emoții pozitive.

O condiție importantă pentru apariția jocului este prezența în el a conținutului social - conținutul comunicării, acțiunii reciproce și a relațiilor reciproce cu semenii.

Cu scopul de a forma la copii pricepera de a desfășura în joc conținuturile sociale se utilizează și jocurile cu subiect pe roluri. Ele trebuie să se construiască ca activitate comună a adultului și copilului. Tatodată, adultul conduce jocul astfel, încât copilul este nevoit să realizeze sarcinile de joc, care cer manifestarea atenției către partener, comunicare activă și acțiune reciprocă.

Formularea sarcinii în astfel de jocuri cere nu pur și simplu îndeplinirea acțiunii de joc, dar neapărat actualizarea experienței emoționale a copilului, care trebuie să schimbe în

conformitate cu schimbarea condițiilor sarcinii de joc și care cere o utilizare largă a mijloacelor expresiv-emoționale.

Este important să menționăm că desfășurarea acțiunilor de joc provoacă la mulți copii dificultăți esențiale, ceea ce dovedește o experiență săracă, adică lipsa de achiziții morale. Pentru îmbogățirea acestei experiențe se folosesc diverse mijloace: citirea operelor artistice, demonstrarea ilustrațiilor, introducerea în joc a seturilor de jucării cu conținut emoțional.

Făcând observări asupra jocului avem posibilitatea de a determina cum se formează relațiile cu semenii: sunt bucuroși copiii de jocul în comun sau nu, acceptă partenerul inițiativa prietenului sau nu; de asemenea, avem posibilitatea de a observa concret ce emoții încearcă copilul.

Diapazonul emoțiilor adresate partenerului de joc poate fi destul de larg: de la indiferență și ignorare totală, pâna la interes și susținerea relațiilor emoționale, comunicare plină de conținut, acțiuni reciproce. În acest context menționăm, că relațiile reale ale copiilor în joc într-o oarecare măsură sunt stabilite de atitudinea lor față de jucarie, față de acțiunile cu ea. Dacă copilul are aceleași interese ca și semenii, atunci poate fi posibilă apariția emoțiilor negative, exprimate prin refuz, nemulțumire, chiar deseori și conflicte. Dacă copiilor le sunt bine cunoscute însușirile funcționale ale jucăriilor, atunci se observă o cooperare la îndeplinirea acțiunilor de joc.

Cunoscând, că manifestările emoționale apărute într-o situație concretă de joc sunt capabile de a se uni și sintetiza, educatorul trebuie să organizeze jocul astfel, ca să impiedice apariția și dezvoltarea emoțiilor negative, manifestări de neatenție, agresivitate [9].

Este necesar de remarcat diversitatea relațiilor între copii ce apar în timpul jocului. Esența deosebirii lor constă în preferința de a da prioritate jocului colectiv, pe subgrupe sau individual.

În acele cazuri când copiii tind spre jocuri colective, comportamentul lor depinde de un șir de factori:

- poate un copil să-1 vadă, să-1 audă pe altul și să răspundă la propunerile acestuia;
- poate oare să acționeze reciproc la nivel verbal și la nivelul acțiunilor de joc;
- este liber de stereotipurile emoționale;
- poate să-și stopeze emoțiile negative.

De asemenea trebuie de menționat ca nivelul orientării emoționale a copilului îndreptat spre semeni scot în evidență și nivelul de dezvoltare a jocului. Emoțiile negative, apar de regulă, atunci când copii nu pot organiza și desfășura jocul.

Descoperind diferite conținuturi, mijloace, prodece și metode de dirijare a jocului, educatorul înlătură situațiile în care ar putea apărea conflicte.

Cu toate acestea, pentru formarea ținutei morale la copii, este necesar ca pedagogul să poată înainta și realiza pe parcursul jocului sarcini cât mai concrete:

A alege conținutul jocurilor colective, care ar contribui la dezvoltarea experienței - emoționale a copiilor;

A scoate în relief momentele obligatorii care se produc în plan emoțional între sămași și care sunt diferite după gradul de complexitate;

A selecta și a implementa jocuri care sunt de la simplu la compus, de la crearea abilităților elementare de joc la încadrarea copiilor în situații necunoscute, complicate, ce necesită manifestarea unei atitudini emoționale clare și stabile.

Desigur, în alegerea partenerilor de joc, e de dorit a lua în considerație relațiile, atașamentele dintre copii.

De la început pedagogul le va propune roluri asemănătoare, pentru a evita conflictele dintre copii, însă eficacitatea va fi mai mare atunci când însăși educatorul va participa la joc. Asumându-și rolul de conducător, adultul va dirija jocul, protejându-i pe copii de unele situații eventuale de conflict. Dirijarea din partea educatorului va fi efectivă doar în cazul, în care, el va fi documentat bine despre interesele copiilor.

În final, ținem să subliniem că jocul copilului de vârstă preșcolară reprezintă o activitate de un pronunțat caracter afectiv care reclamă din partea lui o anumită stare dispozițională.

În timpul jocului se manifestă, pe de o parte, priceperile și deprinderile de a reacționa emotiv, deja constituite la copil, iar pe de alta se formează noi calități ale comportamentului său afectiv, se dezvoltă și se îmbogățeste experiența lui emoțională.

Jocul poate servi drept un mijloc eficace de evidențiere a relațiilor obiective existente în mediul de viață al copilului: întrând în procesul jocului, în raporturi reale cu partenerii săi, preșcolarul își manifestă calitățile personale definitive, dându-și totodată în vileag trăirile afective. Trăirea unei noi experiențe afective, prilejuită de participarea la joc, contribuie la neutralizarea emoțiilor negative ale copilului, ducând la formarea unor calități și tendințe pozitive, a unor noi motive și trebuințe.

6.3. Jocurile dramatizări și influența lor asupra dezvoltării socio-emoționale a preșcolarilor

S-ar putea spune, pe drept cuvânt, că jocurile copiilor sunt o „fotografie a realității” și nu se greșește când se afirmă că conținutul lor l-au constituit viața socială. Valențele educative ale jocurilor dramatizări în viața preșcolarilor sunt semnificative. Orice joc dramatizare prin conținutul său contribuie direct sau indirect la educația trăsăturilor pozitive de caracter, influențează la formarea personalității copiilor, în special la dezvoltarea lor socio-emoțională.

Conținutul jocurilor dramatizări este determinat de textul operei literare. Astfel, impresiile i le formează eroii operelor literare respective. Trăsătura distinctă a jocurilor dramatizări se exprimă

prin faptul, că în procesul desfășurării lor copiii intră în relații social-morale cu eroii literari care reflectă de fapt normele și cerințele morale.

Imitând relațiile ce se stabilesc între eroii operelor literare, preșcolarii aprobă faptele bune, le dezaprobă pe cele rele. Jocurile copiilor reflectă criteriile adulților de apreciere morală. În timpul jocului copilul își însușește normele morale. Devenind membru al colectivului de joc, el trăiește sentimente de simpatie și prietenie pentru eroii din opera literară care îi imită, deci pentru tovarășii de joc. Copilul învață să se stăpânească, să se autocontroleze, să se supună de bună voie rolului pe care îl joacă.

Deci, jocul teatralizat constituie un mijloc esențial de manifestare și dezvoltare a emoțiilor și sentimentelor social-umane: prietenia, tovarășia, bunătatea, compasiunea.

Concomitent jocul contribuie la dezvoltarea conduitei voluntare, la educarea trăsăturilor de caracter. Astfel, în jocurile dramatizări copilul se învață să depună eforturi volitive, să depășească obstacolele apărute în acțiunile sale. Trăsătura caracteristică a acestor jocuri constă în reproducerea creatoare a imaginii artistice și a acțiunilor personajului. În felul acesta preșcolarul pătrunde mai profund în lumea sentimentelor și a trăirilor eroului din basm sau din poveste.

Jocurile dramatizări au subiecte de-a gata, deci activitatea copilului în multe privințe este determinată de textul operei literare. Preșcolarii le este caracteristic faptul că gândesc, simt și acționează la fel ca aceste personaje. Atitudinea lor se manifestă ca în fața unor personaje reale, concrete. Deci, prin jocul dramatizare se realizează obiectivele educației socio-emoționale. Ei trăiesc sentimente de compasiune față de eroi, caută să-i ajute la nevoie, își dezvoltă elemente ale calităților de voință și caracter. În relațiile reciproce de joc apar și se dezvoltă sentimente de solidaritate tovarășească și spiritul de colectiv.

Participarea deplină a copiilor în joc cere o pregătire specială, care se manifestă prin capacitatea de a percepe arta, cuvântul artistic, intonația. Pentru a înțelege eroul este necesar de a-i învăța pe copii să analizeze elementar faptele lui, a-l aprecia, a înțelege morala operei. Îndeplinind un rol oarecare, copilul se identifică cu personajul respectiv. El își trăiește sincer rolul și simte puternic ceea ce întruchipează.

Gama trăirilor afective, pe care le încearcă copilul, este determinată de rolul pe care îl îndeplinește. În așa mod, ca de exemplu, rolul „caprei” (din povestea „Capra cu trei iezi”) îl face pe copil să-și exprime grija, compasiunea față de „ieduți”; rolul „fetei moșneagului” (din povestea „Fata babei și fata moșneagului”) îi cere să manifeste răbdare, hărnicie.

Valențe însemnate au jocurile dramatizări în *educația estetică* a preșcolarii. Participarea deplină a copiilor în teatru cere o pregătire specială, care se manifestă prin capacitatea de a percepe arta, cuvântul artistic, intonația. Pentru îndeplinirea rolului copilul de asemenea trebuie să dispună de diverse mijloace artistice (mimică, gest, vorbire expresivă, intonație etc).

În procesul jocului dramatizare se dezvoltă emoțiile și sentimentele estetice, gustul pentru frumos. Însuși pregătirea atributelor, decorațiilor, costumația pentru spectacol formează simțul frumosului, aprecierea frumosului atât în aspect exterior al personajelor, cât și în comportamentul lor, calitățile lor sufletești.

În jocurile dramatizări, copiii interpretează diferite roluri, trăind variate emoții estetice. De asemenea cântecele, dansurile, recitățile favorizează dezvoltarea trăirilor afective de natură estetică.

Îmbinarea jocului dramatizare, adică demonstrarea spectacolului, cu jocul în teatru, dă posibilitate de a-i uni pe copii într-o idee comună, retrairi, dându-i posibilitate fiecărui copil să-și imagineze, să-și manifeste creația sa proprie. Copiii percep jocul ca spectacol, ce le aduc multă bucurie de la conținutul și activismul propriu.

În jocurile dramatizări se dezvoltă diverse feluri de creație a copilului: verbal-artistică, muzicală, de dans, scenică. Astfel, posibilitățile atragerii preșcolărilor în activitatea artistică creatoare în procesul pregătirii jocului dramatizare și mersului lui este nespus de mare.

În deosebi trebuie de indicat rolul jocului dramatizare în atragerea copilului în diverse tipuri de artă: literară, dramatică, teatrală. Printr-o dirijare judicioasă la copii se formează reprezentări despre munca artistului, regizorului, dirijorului.

Valențele considerabile ale jocului dramatizare asupra *dezvoltării intelectuale* a preșcolărilor se datorează faptului că prin joc el nu se mărginește la reproducerea sumei de impresii obținute din operele literare, ci, dimpotrivă, stabilește o anumită relație între sine și eroii operei literare. Reflectându-și impresiile sale, copilul este pus în situația să înțeleagă unele legături dintre personaje, ce reprezintă oameni, obiecte, animale, păsări. Realizând în joc acțiuni concrete, copilul pătrunde profund în semnificație socială a vieții din jur.

E știut faptul, că la vârsta preșcolară jocurile dramatizări le trezesc copiilor interesul față de activitatea de teatralizare, le insuflă încredere în forțele proprii, le dezvoltă imaginația, spiritul creator. În rezultat, preșcolărilor li se activează atenția, memoria voluntară, spiritul de observație, gândirea și imaginația creatoare a copilului.

Familiarizându-se cu textele literare de diferite genuri, preșcolării își acumulează un volum de cunoștințe din domeniul artei cuvântului, capătă noțiuni literare, însușesc priceperi și deprinderi de activitate literar-artistică.

E semnificativ faptul, că jocurile dramatizări contribuie la dezvoltarea limbajului, aprofundarea lui. De asemenea se dezvoltă expresivitatea vorbirii la copii.

În concluzie, jocurile dramatizări au valențe educative deosebite. În primul rând, ele sunt examinate ca un mijloc de dezvoltare multilaterală a personalității copilului, de educare a încrederii în forțele proprii.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

De bază:

1. BARBU, N., POPESCU, E. *Activități de joc și recreativ-distractive*. București, 1993.
2. BOROZAN, M. *Tehnologia dezvoltării culturii emoționale*. Chișinău: Tipografia „Ion Creangă”, 2012.
3. CEMORTAN, S. *Educația copiilor prin jocuri. Ghid metodologic pentru cadrele didactice din instituțiile preșcolare și clasele primare*. Chișinău, 2008.
4. CEMORTAN, S. *Jocuri literare*. Chișinău: Lyceum, 1998.
5. CEMORTAN, St. *Educația copiilor prin jocuri*. Chișinău, 2008.
6. CINCILEI, I., OLEVSCI, O. *Dezvoltarea socio-emoțională a copiilor*. Chișinău: Epigraf, 2015.
7. COJOCARU-BOROZAN, M, ZAGAIEVSCHI, C., STRATAN, N. *Pedagogia culturii emoționale*. Chișinău, 2014. 200 p. ISBN 978-9975-46-214-3.
8. COȘELEVA, A. *Dezvoltarea afectivă a preșcolarului*. Chișinău, 1989.
9. *Curriculum pentru educație timpurie*. Chișinău: Lyceum, 2019. 128 p. ISBN 978-9975-3285-7-9.
10. ELCONIN, D. *Psihologia jocului*. București: Didactică și Pedagogică, 1980.
11. JELESCU, R., JELESCU, P. *Valorificarea și exersarea experienței afective la copiii de vârstă preșcolară mare și școlară mică*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2004.
12. JOIȚĂ, E. *Didactica aplicată*. Craiova, 2004.
13. MOCANU, L. *Jocuri verbale în grădiniță*. Chișinău: Lumina, 1996.
14. NEAGU, M. *Jocul didactic – cale de acces spre sufletul copilului*. Bacău, 2011.
15. PETREN, A., PETREN, M. *Ocolul lumii în 50 de jocuri creative*. Cluj Napoca: Dacia, 2006.
16. RODARI, G. *Gramatica fanteziei – introducere în arta de a crea povești*. București: Didactică și Pedagogică, 2008.
17. SEGAL, I. *Dezvoltarea inteligenței emoționale*. Chișinău: Teora, 2000.

Suplimentare:

1. ARMAȘU, F. *Influența operelor folclorice moldovenești asupra dezvoltării intelectuale a copiilor de 6 ani*. Chișinău: Stiința, 1989.
2. АРТЕМОВА, В. *Театрализованные игры дошкольника*. Москва, 1991.
3. CHIRCEV, A. *Dezvoltarea psihicului la copii*. București: Didactică și Pedagogică, 1980.
4. CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. Chișinău: București, 2000.

5. *Cum aplicăm teoria în practică. Ghid pentru promovarea principiilor unei pedagogii de calitate.* Chișinău: Epigraf, 2013.
6. *Educația centrată pe copil. Standarde de calitate pentru pedagogi.* Chișinău: Epigraf, 2007.
7. GHEORGHIAN, E., TABAN, M. *Metodica jocului și a altor activități cu copiii preșcolari.* București: Didactică și Pedagogică, 1980.
8. *Ghid de bune practici pentru educația timpurie a copiilor între 3-6-7 ani,* 2008.
9. GRANACI, L. *Instruire prin joc: teorie și practică.* Chișinău: Epigraf, 1999.
10. ЛЕОНТЬЕВ, А. Н. *Психологические основы дошкольной игры.* Москва, 1999.
11. MENDJERIȚKAIA, D. *Despre jocul copiilor.* Chișinău: Lumina, 1985.
12. MOCANU, L. *Învăță jucându-te, jocuri și exerciții verbale pentru cei mici.* Chișinău: Ruxanda, 1988.
13. *Perspective și tendințe moderne în educația și instruirea copiilor din grupele pregătitoare (5-7 ani). Vol I, Vol. II.* Coord. S. Cemortan. Chișinău, 2000.
14. SACALIUC, N., COJCARU, V. *Fundamente pentru o știință a educației copiilor de vârstă preșcolară.* Chișinău: Cartea Moldovei, 2012.
15. VANGHELI, S. *Auraș păcuraș.* Chișinău, 1984.
16. VRĂJMAȘ, E., HERMAN, P., ș.a. *Educația timpurie a copilului în vârsta de 0-7 ani.* Ministerul Învățământului, Ministerul Sănătății, UNICEF. București, 1997.
17. *1001 idei pentru o educație timpurie de calitate. Ghid pentru educator.* Chișinău, 2010.

JOCURI DIDACTICE

RADIOUL

(joc didactic)

Scopul:

- A dezvolta la copii atenția, gândirea, spiritul de observație;
- A-i învăța să perceapă și să înțeleagă stările emoționale celor din jur.

Reguli de joc: Să povestească despre particularitățile specifice ale îmbrăcăminte, comportamentului, despre stările emoționale ale copiilor.

Ațiunile de joc: Crainicul se alege printr-o numărătoare.

Desfășurarea jocului: Se alege crainicul care va prezenta o programă informativă la televizor. Crainicul v-a trebui să descrie copii dispăruți foarte minuțios. Spectatorii vor trebui "să găsească" copii după descrierea făcută de crainic.

GHICI AL CUI E GLASUL?

(joc didactic)

Scopul:

- A dezvolta la copii auzul fonetic;
- A educa sentimentul prieteniei și al bucuriei pentru corectitudinea soluționării sarcinii;
- A exercita deprinderea de a stăpâni stările emoționale negative.

Reguli de joc: Copilul care trece în centru nu deschide ochii. Ceilalți nu șoptesc nimic. Copilul î-și strigă glasul fără a-și modifica vocea.

UNDE-AM FOST NU VOM SPUNE, DAR CE-AM FĂCUT VOM ARĂTA

(joc didactic)

Scopul:

- A dezvolta la copii atenția, gândirea, spiritul de observație;
- A forma priceperea de a reda liber emoțiile și sentimentele proprii.

Reguli de joc: Să redeva corect prin mișcări o situație concretă de viață;

Ațiunile de joc: Copii trebuie să ghicească după mișcări ce demonstrează copilul care se află în rolul principal.

CINE-I MAI AGER

(joc didactic)

Scopul:

- A dezvolta la copii atenția, gândirea, memoria, spiritul de observație;
- A educa simțul umorului;
- A perfecționa deprinderea de a dirija cu starea sa emoțională;
- A crea un climat afectiv pozitiv și buna dispoziție.

Reguli de joc: Cine observă o greșeală. Ridică în sus o fișă. La sfârșit se numesc toate greșelile care se observă.

Ațiunile de joc: Copii ascultă cu atenție testul pe care îi citește conducătorul jocului.

CINE E CINE?

(joc didactic)

Scopul:

- A-i învăța pe copii să înțeleagă și să redea stări emoționale după descriere cu ajutorul gesturilor și a mimicii;
- A le trezi interesul față de manifestările emoționale ale semenilor.

Reguli de joc: Să ghicească starea emoțională a copiilor numai după semnele exterioare: mimică, gest, etc.

Ațiunile de joc: Copii efectuează diferite mișcări ale corpului, fac poze, mime, iar conducătorul jocului trebuie să ghicească.

POATE OARE AȘA SĂ FIE?

(joc didactic)

Scopul:

- A forma simțul umorului, priceperea de a aboserva necoresponderea celor spuse cu ceea ce se vede în realitate;
- Activizarea emoțiilor și sentimentelor de mirare, uimire, încredere în sine.

Reguli de joc: Cel ce va observa o născocire ridică mâna și explică de ce el crede că nu poate să existe în realitate.

Ațiunile de joc: Personajul care se află în rolul principal povestește ceva, care este însoțit și de unele fapte ireale, ceilalți copii trebuie să le depisteze și să le argumenteze de ce sunt născocite.

GHICEȘTE LA CINE

(joc didactic)

Scopul:

- Dezvoltarea gândirii prin folosirea deducției logice;
- Crearea unui tonus afectiv necesar pentru întreținerea bunei dispoziții;
- Stabilirea relațiilor afective între parteneri; educarea sentimentului de convingere, bucuriei descoperirii.

Reguli de joc: Copilul în mâna căruia se află moneda, nu șoptește nimic celorlalți; răspunde acel copil care este numit de educator.

Conținutul jocului: Copii stau unul lângă altul cu pumnii strânși și ochii închiși, iar educatorul pune în mâna unui copil moneda. Ceilalți prin întrebări-stimul trebuie să afle la cine este moneda.

GHICI CE PLANTĂ ESTE

(joc didactic)

Scopul: Verificarea cunoștințelor despre plantele de cameră; educarea emoțiilor și sentimentelor pozitive; formarea atitudinii grijului și a sentimentelor de simpatie față de lumea plantelor și animalelor.

Acțiunile de joc: Alcătuirea ghicitorilor și ghicirea lor.

Reguli de joc: Numesc plantele numai după ce au fost descrise.

Conținutul jocului: Copii își aleg planta și o descriu astfel ca ceilalți s-o recunoască.

GHICI CE-I ÎN SĂCULEȚ

(joc didactic)

Scopul: Educarea interesului cognitiv, formarea emoțiilor pozitive care țin de soluționarea reușită a sarcinii didactice.

Acțiunile de joc: Descrierea și ghicirea obiectului după pipăit.

Reguli de joc: Atunci când descrie obiectul, copilul nu are dreptul să-l arate copiilor

Desfășurarea jocului: Un copil bagă mâna în săculeț, pipăie un obiect, apoi îl descrie; ceilalți copii trebuie să ghicească după descriere despre ce obiect este vorba.

SĂCULEȚUL CU POVEȘTI HAZLII

Scopul: Crearea unui tonus afectiv necesar întreținerii bunei dispoziții și orientării copiilor pentru stabilirea relațiilor pozitive între partenerii de joc; recunoașterea personajelor hazlii; evidențierea situațiilor comice prin mimă, patomimă.

Reguli de joc: Jetonul scos din săculeț nu se demonstrează copiilor; Copilul imită prin gesturi sau onomatopee personajul de pe jeton.

Conținutul jocului: Copii, conform unei numărătoare, scot câte un jeton, îl descriu, iar ceilalți ghicesc.

GĂSEȘTE RIMA

(joc didactic)

Scopul: Educarea emoțiilor și sentimentelor de bucurie, a sentimentelor de mândrie, a dragostei pentru cuvânt;

Reguli de joc: Găsirea cuvintelor ce rimează cu cele din text sau modificarea lor.

Conținutul jocului: Copii vor trebui să modifice de fiecare dată cuvântul Păcală, astfel el se rimeze cu textul:

Am și eu un unchi Păcală,

Moș Păcală-Potricală,

Unchiul are o soție

Și îi zice ... Păcălie,

Și mai are trei fete,

Și le zice Păcălițe.

Are niște mahaleni

Și le zice.. Păcăleni.

Are unchiul o pisică,

Și îi zice Păcălică.

Și mai are și-un motan,

Și îi zice Păcălan.

Iar coteiului Ghiduș,

El îi zice Păcăluș.

Toți trăiesc precum gîndești,

În sătucul Păcălești.

Și eu tot de-acolo vin,

Căci v-am păcălit puțin.

RECUNOAȘTE PERSONAJUL

(joc didactic)

Scopul: A-i deprinde pe copii să perceapă și să înțeleagă emoțiile, sentimentele personajelor din povești, să-și expună opinia proprie cu privire la faptele lor.

Reguli de joc: Răspunde un copil care a recunoscut personajul, ceilalți completează cu opiniile proprii.

Conținutul jocului: Educatoarea spune cuvintele unui personaj, iar copii trebuie să-l recunoască.

GHICI CE-AM DESENAT PE PALMĂ

(joc didactic)

Scopul: A-i învăța să acționeze corect fără a se grăbi; a-i exersa în descierea figurilor geometrice, a literelor, cifrelor; a dezvolta emoții și sentimente pozitive.

Reguli de joc: Să nu deschidă ochiul fără semnalul conducătorului; să nu șoptească celui care trebuie să ghicească; să deseneze semnul corect, precis, fără să se grăbească.

Conținutul jocului: Educatorul invită câte un copil în față, desenează pe palma lui o cifră, o literă sau o figură geometrică. Copilul trebuie să ghicească ce-a desenat educatorul pe palmă. Jocul se poate complica prin schimbarea figurilor; de asemenea palma se poate înlocui cu spatele, fruntea.

ACTIVITĂȚI PENTRU DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR EMOȚIONALE

CUTIILE FERMECATE CU EMOȚII

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe emoționale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: conștientizarea emoțiilor, exprimarea emoțiilor, etichetarea corectă a emoțiilor

OBIECTIVE:

- Să identifice emoțiile trăite;
- Să asocieze o etichetă verbală expresiei emoționale din desen;
- Să asocieze trăirile emoționale cu un anumit context.

MATERIALE: cutii, cartonașe cu emoții (bucurie, furie, tristețe, teamă, surprindere, dezgust)

DURATA: 10-15 minute

PROCEDURA DE LUCRU:

Se pun într-o cutie toate cartonașele cu emoții pozitive, iar în cea de-a doua pe cele cu emoții negative. Se cere fiecărui copil să scoată din cele două cutii câte un cartonaș astfel încât să aibă în mână un cartonaș reprezentând o emoție pozitivă (bucurie, surprindere) și una negativă (furie, tristețe, teamă). Se cere fiecărui copil să identifice denumirile emoțiilor de pe cartonașe și să se gândească la o situație în care s-a simțit bucuros, respectiv o situație în care a simțit: furie, tristețe, teamă, dezgust.

Dezvoltând această competență, permite copiilor să achiziționeze prerechizitele necesare conștientizării trăirilor emoționale și sprijină copiii în dobândirea cunoștințelor care le permit să transmită în mod adecvat mesajele cu conținut emoțional.

CUM MĂ SIMT AZI?

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe emoționale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: conștientizarea emoțiilor, exprimarea emoțiilor, etichetarea corectă a emoțiilor

OBIECTIVE:

- Să conștientizeze emoțiile trăite;
- Să asocieze o etichetă verbală expresiei emoționale din desen.

DURATA: 10-15 minute

MATERIALE: coli de hârtie, creioane colorate

PROCEDURA DE LUCRU:

Se împarte copiilor colile de hârtie și creioane colorate. Li se propune să deseneze cum se simt. La final, se cere fiecărui copil să arate colegilor și să denumească emoția desenată. Fiecare copil este încurajat să povestească despre o situație în care a trăit o emoție asemănătoare celei desenate.

Se dezvoltă această competență deoarece permite copiilor să achiziționeze prerechizitele necesare conștientizării trăirilor emoționale proprii. Ajută copiii să dobândească strategii adecvate de reglare emoțională și ulterior de relaționare optimă cu ceilalți.

HARTA EMOȚIILOR

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe emoționale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: conștientizarea emoțiilor, exprimarea emoțiilor, etichetarea corectă a emoțiilor

OBIECTIVE:

- Să identifice emoțiile de bucurie, furie, tristețe, teamă, surprindere, dezgust;
- Să exprime corect emoția observată;
- Să eticheteze corect emoțiile prezentate.

DURATA: 10-15 minute

MATERIALE: „HÂRTIA EMOȚIILOR”, poveste

PROCEDURA DE LUCRU:

Se citește copiilor o poveste. Acolo unde se pot identifica reacții emoționale ale personajelor, se cere copiilor să le indice cu ajutorul „hărții emoțiilor”. Împreună cu copiii se identifică etichetele verbale corespunzătoare fiecărei emoții. Se poate repeta această activitate în mai multe situații, utilizând diferite povești.

Dezvoltăm această competență deoarece: permite copiilor să achiziționeze prerechizitele necesare conștientizării trăirilor emoționale proprii și ale celorlalți; Ajută copiii să dobândească strategii adecvate de reglare emoțională și ulterior de relaționare optimă cu ceilalți.

CE MI SE ÎNTÂMPLĂ CÂND MĂ SIMT

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe emoționale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: conștientizarea emoțiilor, exprimarea emoțiilor, etichetarea corectă a emoțiilor, reglarea emoțională

OBIECTIVE:

- Să conștientizeze reacțiile care însoțesc anumite stări emoționale (bucurie, furie, tristețe, teamă, surprindere, dezgust, mândrie, rușine);
- Să identifice etichetele verbale corecte;
- Să-și diversifice repertoriul de strategii de reglare emoțională.

DURATA: 10-15 minute

MATERIALE: „Harta emoțiilor”.

PROCEDURA DE LUCRU:

Se arată copiilor una dintre emoțiile de pe „harta emoțiilor”. Se cere copiilor să denumescă emoția respectivă. Copiii sunt rugați să descrie ce reacții au (ce simt, ce fac). Se identifică împreună cu copiii aspectele pozitive și negative ale reacțiilor lor prin identificarea posibilelor consecințe. Pentru reacțiile pe care le considerați inadecvate, încurajați copiii să găsească cât mai multe alternative adecvate.

Dezvoltăm această competență deoarece: conștientizarea emoțiilor trăite stă la baza achiziționării celorlalte competențe emoționale; identificarea și conștientizarea emoțiilor trăite, precum și a reacțiilor comportamentale în situații cu încărcătură emoțională, facilitează strategiilor de reglare emoțională; permite identificarea unor reacții emoționale alternative care vor facilita achiziționarea strategiilor de reglare emoțională.

ACTIVITĂȚI PENTRU DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE

ANII NE ÎNVAȚĂ DESPRE REGULI

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe sociale

COMPETENȚA SPECIALĂ: respectarea regulilor

OBIECTIVE:

- Să se familiarizeze cu regulile;
- Să cunoască comportamentele aferente regulilor.

DURATA: 10-15 minute

MATERIALE: poster cu reguli, povestea

PROCEDURA DE LUCRU:

ETAPA I: Copiii se așează în cerc. Se prezintă copiilor posterul cu reguli. Se cere copiilor să descrie regulile pornind de la desenele prezentate.

ETAPA II: Citiți copiilor povestea pentru a le reaminti regulile sau pentru a-i familiariza cu cele noi. Discutați împreună cu copiii conținutul poveștii. („Credeți că lui Ami i-a plăcut ce a văzut la grădiniță?” , „Ce credeți că i-a plăcut?”, „Ce nu i-a plăcut?”, „Cum credeți că ar trebui să se comporte copiii?”). La finalul poveștii se cere copiilor să descrie regulile prezentate.

SĂ EXERSĂM REGULILE ÎMPREUNĂ CU AMI

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe sociale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: respectarea regulilor

OBIECTIVE:

- Să se familiarizeze cu conținutul regulilor;
- Să exerseze comportamentele aferente regulilor.

DURATA: 10-15 minute

MATERIALE: poster cu reguli, scenarii pentru reguli

PROCEDURA DE LUCRU:

ETAPA I: Prezentați copiilor posterul cu reguli și reactualizați împreună cu aceștia conținutul regulilor. Încurajați-i să le descrie cu ajutorul desenelor de pe poster.

ETAPA II: Spuneți copiilor că veți exersa regulile cu ajutorul personajului Ami. Modelați învățarea regulilor prin joc de rol pe baza unor scenarii.

Dezvoltăm această competență deoarece ajută copiii să dezvolte complianță față de reguli și să înțeleagă ulterior faptul că orice comportament are consecințe permițe copiilor să dezvolte sentimentul de control și siguranță, deoarece regulile fac mediul predictibil.

AMI NE ÎNVAȚĂ SĂ FIM RESPONSABILI

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe sociale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: respectarea regulilor

OBIECTIVE:

- Să cunoască consecințele respectării sau nerespectării regulilor;
- Să facă distincția între comportamente adecvate și comportamente inadecvate.

DURATA: 10-15 minute

MATERIALE: poster cu reguli, poveste

PROCEDURA DE LUCRU:

Discutați cu copiii conținutul poveștii „Ami îi vizitează pe copii la grădiniță”. Dacă este nevoie citiți povestea din nou. Identificați împreună cu copiii consecințele nerespectării regulilor așa cum reies din poveste. Stabiliți recompensele pentru comportamentele adecvate, precum și sancțiunile pentru cele inadecvate.

Dezvoltăm această competență deoarece ajută copiii să dezvolte complianța față de reguli dezvoltă autonomia și favorizează responsabilizarea copilului față de propriul comportament.

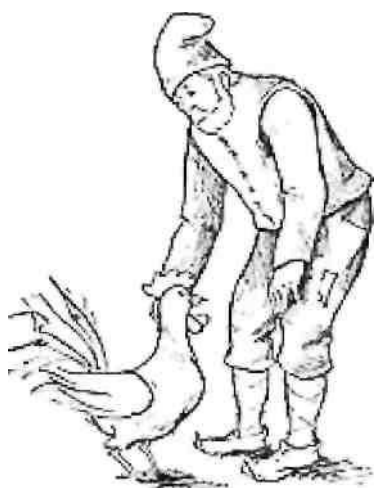
OPERE LITERARE INCLUSE PENTRU JOCURILE DRAMATIZĂRI

- Capra cu trei iezi (Ion Creangă)
- Cucul (poveste populară germană)
- Cușma lui Guguță (S. Vangheli)
- Drumeții și fata (G. Meniuc)
- Fata babei și fata moșneagului (Ion Creangă)
- Gâște-lebede (poveste populară rusă)
- Gogoșa (poveste populară rusă)
- Motanul încălțat (Ch. Perrault)
- Păcală și Tândală (snoavă)
- Privighetoarea și turturica (poveste populară moldovenească)
- Punguța cu doi bani (Ion Creangă)
- Scufița Roșie (Ch. Perrault)
- Ursul păcălit de vulpe (Ion Creangă)
- Vulpișor (I. Achim)

IMAGINI

Povestea Capra cu trei iezi

Povestea Punguța cu doi bani

Povestea Fata babei și fata moșneagului

ACTIVITĂȚI PENTRU DEZVOLTAREA ȘI OPTIMIZAREA COMPETENȚELOR SOCIO-EMOȚIONALE LA PREȘCOLARI

ACTIVITĂȚI PENTRU NIVELUL I (3-4 ANI): „CASTELUL LEGO”

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe sociale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: cooperarea în joc, comportamente prosociale

MATERIALE: cuburi lego

OBIECTIVE:

- să-și dezvolte abilitățile de cooperare;
- să exerseze abilitățile de împărțire a jucăriilor, de cerere și oferire a ajutorului, de așteptare a rândului;
- să dezvolte relațiile de prietenie cu ceilalți copii.

PROCEDURA DE LUCRU:

Împărțiți copiii în grupuri de 2-3. așezați pe fiecare masă un număr destul de mare de cuburi pentru a construi un castel, dar suficient de mic pentru a obliga copiii să coopereze și să-și împartă materialele. Spuneți copiilor că vor trebui să construiască împreună un castel din piese lego.

OBSERVAȚII: prin această activitate, copiii exersează comportamentele care facilitează stabilirea și menținerea relațiilor de prietenie și învață să dobândească capacitatea de a se implica în jocurile celorlalți.

ACTIVITĂȚI PENTRU NIVELUL II (5-7 ANI): „CURSA CU OBSTACOLE”

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe sociale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: cooperarea în joc, comportamente prosociale.

MATERIALE: diferite obiecte din sala grupei, eșarfă

OBIECTIVE:

- să-și dezvolte abilitățile de cooperare în joc;
- să dezvolte încredere în ceilalți;
- să învețe copiii să ofere ajutor.

PROCEDURA DE LUCRU:

Aranjați obiectele de mobilier, astfel încât ele să devină obstacole pe care copiii vor trebui să le evite. Un copil va fi legat la ochi cu o eșarfă, în timp ce altul îl va lua de mână și îl va

ghida printre obstacole până la punctul de sosire. Repetați acest joc până când fiecare copil a participat la joc.

OBSERVAȚII: prin această activitate, copiii învață să ofere ajutorul, exersează oferirea ajutorului și învață să acorde încredere celorlalți.

ACTIVITĂȚI PENTRU NIVELUL I (3-4 ANI): „CUTIILE FERMECATE CU EMOȚII”

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe emoționale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: conștientizarea emoțiilor, exprimarea emoțiilor, etichetarea corectă a emoțiilor.

MATERIALE: două cutii, cartonașe cu emoții (bucurie, furie, tristețe, teamă)

OBIECTIVE:

- să identifice și să conștientizeze emoțiile trăite;
- să asocieze o etichetă verbală expresiei emoționale din desen;
- să asocieze trăirile emoționale cu un anumit context.

PROCEDURA DE LUCRU:

Puneți într-o cutie toate cartonașele cu emoții pozitive, iar în cea de-a doua pe cele cu emoții negative. Cereți fiecărui copil să scoată din cele două cutii câte un cartonaș, astfel încât să aibă în mână un cartonaș reprezentând o emoție pozitivă și una negativă. Cereți fiecărui copil să identifice denumirile emoțiilor de pe cartonașe și să se gândească la o situație în care s-a simțit bucurios, respectiv o situație în care a simțit tristețe/teamă/furie.

OBSERVAȚII: prin această activitate copiii învață să identifice corect emoțiile proprii și etichetele verbale corespunzătoare și încep să se familiarizeze cu contextul de apariție al emoțiilor, ceea ce facilitează identificarea consecințelor trăirilor emoționale.

ACTIVITĂȚI PENTRU NIVELUL II (5-7 ANI): „JOC DE CĂRȚI CU EMOȚII”

COMPETENȚA GENERALĂ: competențe emoționale

COMPETENȚA SPECIFICĂ: recunoașterea emoțiilor, etichetarea corectă a emoțiilor, identificarea cauzelor emoțiilor.

MATERIALE: imagini cu persoane care exprimă diferite trăiri emoționale (bucurie, furie, tristețe, teamă, surprindere, dezgust), eșarfă.

OBIECTIVE:

- să identifice emoțiile în funcție de indicii non-verbali;
- să asocieze o etichetă verbală expresiei emoționale;
- să identifice contextele în care se manifestă anumite emoții și posibilele cauze ale acestora.

PROCEDURA DE LUCRU:

Decupați din reviste sau xeroxați imagini cu persoane care exprimă una dintre emoțiile descrise la materiale. Fiecare copil alege pe rând o imagine, după ce în prealabil a fost legat la ochi cu o eșarfă. Cereți copiilor să identifice emoția persoanei din imagine „Cum crezi că se simte?”. Întrebați copiii în ce situație s-au simțit la fel ca și persoana din imagine „Tu când te-ai simțit la fel ca ea/el?”. Încurajați copiii să găsească posibile explicații pentru modul în care se simte persoana respectivă „Ce crezi că s-a întâmplat?”, „De ce e bucuros/furios/trist/ îi este teamă/este surprins?”.

OBSERVAȚII: prin această activitate copiii învață să identifice corect emoțiile și etichetele verbale corespunzătoare.